

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๒

ยึดแบบฉบับของผู้เห็นภัย

ผู้ทรงประเพณี อันเป็นทางดำเนินเพื่อความพ้นทุกข์ของพระพุทธเจ้าไว้ได้คงเส้นคงวาไม่อ่อนช้อยอ่อนแอ ต้องเป็นผู้เดินตามทางศัสตรา ไม่ปลีกไม่แหวะออกนอกกลุ่มนอกรทาง เฉพาะอย่างยิ่งงานจิตตภาวนาอันเป็นงานชั้นเอกของศัสตราและสาวกทั้งหลาย ต้องถือเป็นงานสำคัญมากกว่างานอื่นใด นิ่งก็ให้เห็นโทษของกิเลสภายในตัว อยู่เสมอ ยืน เดิน นอน ขบขัน ตลอดอาการเคลื่อนไหวทุกสิ่งทุกอย่างให้มีความรู้สึกคือสติ อันเป็นลักษณะของผู้เห็นภัยอยู่เสมอ นั้นแหละเป็นความถูกต้อง เพราะฉะนั้นจึงได้พูดกับท่านทั้งหลายว่า มันเป็นอย่างนี้กันนี่ จึงพากันชดช้ายชดชวอย่างสนุกเพลิดเพลิน นี่ไม่ใช่พากันลืมนครูอาจารย์และธรรมไปหมดแล้วหรือ มองดูด้วยวางเป็นแถวกันอย่างนี้ นับแต่พระเถระเถรโธลงมาจนถึงเถรหัวเท่ากำปั้น ไม่มีเว้นที่ไม่ชดกันนะ ไปเอาแบบไหนมาใช้ จึงวางไว้เป็นถ้วยๆ แล้วชดกันเป็นแถวๆ อย่างนี้ อร่อยดีไหม รสน้ำแกงพอจะกล่อมลิ้นให้เคลิ้มหลับในขณะที่กำลังนั่งฉันนั่งชดเพลินๆ ได้ใหม่อันนี้ว่าเก่งมากธรรมตามไม่ทันเลย

เราเคยอยู่กับท่านอาจารย์มันมาแล้วด้วยกัน ทำไมจึงต้องให้เป็นอย่างนี้ เข้าใจว่าท่านอาจารย์มันโง่โง่ฉลาดเหมือนเราอย่างนั้นหรือ นั่นมันโง่ตอธของตันทา โง่ต่อลิ้นต่อปากต่อท้องต่างหากนี่ นั่นคือความเพลินในรส นั่นคือความไม่เห็นภัยตามปฏิสงฆา โยนิโส ปิณฑปาต ปฎิเสวามิฯ ที่ท่านตีไว้ขนาดไว้นี้ นั่นคือความติตรสติดชาติ ความเห็นแก่ความเอร็ดอร่อยอันเป็นข้าศึกต่อธรรมต่างหาก เรื่องธรรมแล้วละเอียดสุขุมมากที่สุดจะกล่าวได้ถูกต้องกับความจริง นี่เราอย่าเข้าใจว่าเป็นธรรมดาของโลกนิยม นอกจากจะเป็นธรรมดาของผู้ต่อต้านสันดานแล้วไม่ยอมฟังครูอาจารย์ผู้มีธรรมนิยมเต็มหัวใจเท่านั้น อย่าพากันเอากิเลสมาแข่งธรรมอวดครูอาจารย์ จะเป็นพระสันดานคือแตกปลอกแหวกแนวแบบสัตว์ไม่มีเจ้าของและขึ้นเขียงได้อย่างง่าย ๆ

อย่างท่านอาจารย์มันท่านแสดงออกมา เราซึ่งใจมากและฝึกลึกไม่มีวันถอน ยิ่งซึ่งเข้าไปทุกวัน ท่านว่า ผมไม่ทราบเป็นยังไง พอเอาช้อนตักลงไปบาตรมันขวางในจิตทันทีเลย นั่นฟังซิคำว่า "ขวางในจิต" จิตท่านอาจารย์มันกับจิตเรานั้นเป็นยังไง พิจารณาซิถ้าอยากทราบความจริง จิตท่านเป็นจิตไม่มีกิเลส สิ่งที่เป็นกิเลสก็ริยาอันเป็นกิเลสแทรกเข้าไปท่านรู้ทันที การทำอย่างนั้นมันไม่ใช่ลักษณะของความเห็นภัย ท่านว่า มีอะไรก็ฟาดมันลงไปบาตรใบเดียวมัน มีมากมีน้อยไม่สนใจกับอาหารดีไม่

ดี มีมากมีน้อยเท่าไรก็ฉันไปตามเรื่องของธาตุของชั้นนี้ พอยังชีวิตให้เป็นไปเท่านั้น ไม่ฉันเพราะอำนาจปากลิ้นหลุดลากไป นั่นจึงชื่อว่าผู้เห็นภัย

ระหว่างคำพูดของท่านผู้ไม่มีกิเลสพูด กับความรู้สึกของเราการกระทำของเรา ที่มีกิเลส มันขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลาตั้งที่รู้ๆ เห็นๆ อยู่นี่แล จงพากันฟังอย่างตั้งใจ ถ้าเราจะเอา พุทฺธ สรณฺ คจฺฉามิ เป็นหลักใจ สงฺฆ สรณฺ คจฺฉามิ พระสงฆ์ที่เป็น สรณะในวงปัจจุบันนี้ ก็มีท่านอาจารย์มันเป็นหลักสำคัญ เป็น สรณฺ คจฺฉามิ ได้อย่าง ตายใจไม่มีสงสัย เราไปอยู่กับท่านแล้วหายสงสัย ไม่มีอะไรเลยภายในจิต จึงได้น้อม รับถึงร้อยเปอร์เซ็นต์ ตายก็มอบถวายท่านเลย กิริยาอาการของท่านที่แสดงออกทุกอย่าง เป็นลักษณะของผู้เห็นภัยคือตื่นตัวอยู่เสมอ นั่นแลคือผู้เห็นภัยรู้ภัยและพ้นภัย แท้

การขบการฉันมีอะไรใช้สอยไปตามเรื่องตามราวที่เกิดที่มี เมื่อความมุ่งมันอยู่กับธรรมแล้วอะไรก็ไม่กังวล การขบการฉันอะไรฉันได้หมด อาหารประเภทใดไม่ขัดกับหลักธรรมวินัยกับธาตุชั้นนี้ ไม่แสดงกับโรคภัยแล้วฉันได้หมด นั่นคือผู้เห็นภัย ดัง พระพุทธเจ้าเสด็จออกทรงผนวช จากความเป็นกษัตริย์ลงถึงชั้นเป็นคนขอทาน ธรรมดาทั่วๆ ไปเหมือนโลกเขาซึ่งเป็นตัวอย่างอันยอดเยี่ยม เพราะแต่ก่อนไม่มี ศาสนานี้ ทำไมพระองค์ทำได้คิดดูซิ เวลาจะฉันเหมือนกับว่าล้าไส้จะทะลักออกมา เพราะมันฝืน ท่านก็มีอุบายวิธีแก้ด้วยความฉลาดแหลมคมของท่าน ก็สิ่งของลงใน บาตรว่าเป็นของปฎิกูล แล้วอยู่ในท้องจะไม่เห็นว่าเป็นปฎิกูลหรือ มันร้ายยิ่งกว่านั้น นั่น ท่านแก้บีบตันที่และเสวยได้ในอาหารทั่วๆ ไปไม่ทรงเลือก

อาหารของคนขอทาน เขาจะได้ของดีของดีแต่ที่ไหนมาให้ทานท่าน เนื่อง จากศาสนาที่สอนว่าทำบุญให้ทานมีอานิสงส์มากอย่างนั้นอย่างนี้ยังไม่มี นักบวชที่เป็น หลักเป็นเกณฑ์อย่างพุทธศาสนานี้ในระยะนั้นยังไม่มี มีเพียงเป็นนักบวชอย่างที่เห็น นั้นแหละ เดียรธีร์นิครนถ์บ้าง ฤาษีดาบสบ้าง อย่างนั้น หาขอทานกินธรรมดาๆ เขาก็ ให้แบบธรรมดาๆ นั้นแหละ ไม่ได้ให้ด้วยศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใสความเคารพ นับถืออะไร ไม่เหมือนคนให้ทานแก่พระเจ้าพระสงฆ์ที่อยู่ในพุทธศาสนาตั้งที่เป็นอยู่ ทุกวันนี้เลย แล้วท่านจะได้ของดีและเหลือเฟือมาจากไหน

เราอย่าให้กิเลสเหี้ยมบ้าทำลายจิตใจได้ เป็นนักปฏิบัติต้องเป็นนักค้นคว้า เป็นนักเหตุผล เป็นผู้มีความรู้สึกเร็วต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับตน ผู้ท่านพ้นจาก ทุกข์และเป็น สงฺฆ สรณฺ คจฺฉามิ ของพวกเราท่านดำเนินอย่างนั้น ในครั้งพุทธกาล พระสงฆ์สาวกที่ออกมาบวชจากสกุลใดบ้างเราก็เห็นกันทุกคนในตำรา เป็นพระมหากษัตริย์ก็เยอะ เชื้อพระวงศ์กษัตริย์ก็ไม่น้อย เศรษฐี มหาเศรษฐี กุฎุมพี รองกันลงมา

จนกระทั่งพ่อค้าประชาชนคนธรรมดา เมื่อออกมาบวชแล้ว เข็มทิศทางเดินของท่าน ตรงแนวต่อมรรคผลนิพพานเหมือนกันหมด ในเมื่อเข็มทิศทางเดินตรงแนวอย่างนั้น ความพากเพียรทุกสิ่งทุกอย่าง อากัปกิริยาที่แสดงออกจะไม่ตรงแนวได้ยังไง เพราะ เข็มทิศคือความมุ่งมั่นนั้นเป็นเหมือนแม่เหล็กเครื่องดึงดูดให้เป็นไปตามนั้น เครื่องสนับสนุนคือความเพียร ความพอกพอกใจ ความอดความทน เครื่องบุกเบิกคือสติ กับปัญญาบุกเบิกไปเรื่อยพาดฟันไปเรื่อย จนทะลุลงหน้าปากกิเลสทั้งมวลถึงแดนพ้นทุกข์ และกลายมาเป็น สงฆ์ สรรณี คัจฉามิ ของพวกเรา นั้นแลครั้งพุทธกาลท่าน ดำเนินอย่างนั้น พวกเราไม่ยึดเอาท่านเป็นสรณะและดำเนินตามแล้ว จะหวังอะไรเป็น สาระภายในใจของพระ อัครสาวก ล้วนๆ นั้นแม่ในสัตว์เดรัจฉานก็มีเคลื่อนไปไม่เป็น ของแปลก อย่าเอามาอวดธรรม

แบบฉบับของท่านเราต้องคำนึงเสมอ อย่าส่งจิตออกไปคิดไปดู สิ่งที่ จอมปลอมและอย่านำเข้ามาเป็นอารมณ์และเป็นแบบฉบับ เพราะสิ่งเหล่านั้นเคยมี เต็มโลก อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มานาน ไม่เคยพาให้ใครพ้นทุกข์ถึงแดนวิเศษได้ นอกจากผู้ฉลาดนำมาเป็นหินลับปัญญา สิ่งเหล่านั้นจึงจะเกิดประโยชน์ตามคุณภาพของ ตนและกำลังสติปัญญาของผู้นำมาใช้ พระพุทธเจ้าไม่ใช่ศาสดาจอมปลอม ธรรมไม่ใช่ ธรรมจอมปลอม พระสงฆ์ที่เรานับถือเป็นสรณะก็ไม่ใช่พระสงฆ์ที่จอมปลอม ท่านเป็น หลักใจได้อย่างแน่ใจแม่นยำไม่มีเคลื่อนคลาด ไม่มีสิ่งใดที่น่าสงสัย ท่านเหล่านี้เป็น ท่านผู้วิเศษตามหลักธรรมชาติด้วย เป็นผู้วิเศษตามคำเล่าลือที่ท่านรู้จากหลักธรรม ชาติ นั้นด้วย เราจึงยึดท่านนั้นเป็นหลักใจไว้เสมอ อย่าหันเหเร่ร้อนจะตายเปล่าไม่มี หลักยึด

หลักธรรมวินัยนั้นแลคือหลักศาสนา หลักของพระสงฆ์สาวกหรือดวงพระทัย ของพระพุทธเจ้าและดวงใจของสาวกอรหันต์ทั้งหลาย อยู่ที่พระธรรมพระวินัย ไม่อยู่ กับกาลสถานที่หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด ให้ยึดนี้เป็นหลัก อ่านไปตรงไหนท่านบอกไว้ว่าควร หรือไม่ควร ให้ถือเหมือนพระพุทธเจ้าทรงชี้บอกอยู่ต่อหน้าต่อตานี้ หรือพระสงฆ์ สาวกท่านชี้บอกอยู่ต่อหน้าต่อตา ว่าอันนี้ควรอันนั้นไม่ควร อันนั้นทำอันนั้นอย่าทำ เหมือนประทานด้วยพระโอษฐ์อยู่ต่อหน้าเราในขณะนั้น ท่านประทานไว้ว่า "ธรรม วินัยที่เราตถาคตบัญญัติไว้แล้ว จะเป็นศาสดาของท่านทั้งหลายแทนเราตถาคต เมื่อเวลาเราผ่านไปแล้ว" พระวาจานี้ไม่มีอะไรเคลื่อนคลาดแม้ชนิดหนึ่งเลย ชาบซึ่ง มาก พระธรรมก็ดีพระวินัยก็ดีที่ประทานไว้ เหมือนองค์ศาสดาชี้บอกอยู่ต่อหน้าต่อตา นั้นแล นี่คือทางดำเนินเพื่อความมั่นใจของพวกเรา จึงอย่าถือใครเป็นศาสดาเป็นเนติ แบบฉบับ

ตั้งที่ท่านอาจารย์มั่นท่านสอนไว้ในมุตโตทัย ตอนนั้นท่านได้รับความกระทบกระเทือนทางโลกธรรม เพราะท่านอาจารย์มั่นเป็นผู้เริ่มบุกเบิก ไปที่ไหนจึงมักได้รับความกระทบกระเทือนเสมอ เพราะที่แรกเขาไม่เคยรู้เคยเห็น ก็ต้องคิดต้องคำนาน ต้องกิดต้องขวาง แต่ท่านเป็นจอมปราษฎ์ ท่านมีอุบายสติปัญญาหลบหลีกจนได้ ท่านไม่ให้กระทบกระเทือนองค์ท่านเองและผู้หนึ่งผู้ใด บางทีจิตใจก็มีลักษณะแปลก ๆ ขึ้นมาที่ถือว่าเป็นข้าศึกแก่ตัวเอง ท่านก็แก้ปุ๊บปั๊บไม่รีรอให้อารมณ์นั้นฝังจมในจิตไปนาน บางครั้งอุบายต่าง ๆ ก็แสดงขึ้นภายในจิตท่านว่า ให้ถือเรตถาคคตผู้บริสุทธิ์หมดจดจากกิเลสเป็นศาสดา อย่าไปถือปากสกปรกปากที่เต็มไปด้วยกิเลสโสมมเป็นศาสดา เรื่องเขาสรรเสริญนิทานเป็นเรื่องของโลกธรรมซึ่งมีมาแต่ดั้งเดิม

ตถาคคตก็เกิดในท่ามกลางแห่งโลกธรรม แต่ตถาคคตไม่ตื่นโลกธรรมไม่ติดโลกธรรมอันเป็นเหมือนก้อนเมฆที่พัดไปผ่านมาเท่านั้น เราเป็นลูกศิษย์ตถาคคตต้องดำเนินแบบตถาคคต อย่าตื่นอย่าลุ่มหลงกับสิ่งใดที่มาสัมผัสสัมพันธ์ สิ่งเหล่านั้นมันคือโลกธรรมนั่นแล นี่คืออุบายที่สอนท่านเวลาจำเป็น ซึ่งเป็นความถูกต้อง เพราะโลกหาประมาณไม่ได้ ธรรมวินัยนั่นแลคือประมาณอันเหมาะสมอย่างยิ่ง ให้ยึดเป็นหลัก อย่าไปยึดสิ่งสกปรกโสมมทั้งหลายเหล่านั้น

ที่เขียนไว้ในมุตโตทัยนั้นสั้นนิดเดียว ท่านพูดให้ฟังหลายเรื่องและยืดยาวน่าจับใจมากทุก ๆ ตอน เพราะอยู่กับท่านมาเป็นเวลาหลายปี ทำไมจะไม่ได้ฟังเรื่องสำคัญ ๆ ธรรมอันสำคัญ ๆ เล่า นี่แหละหลักท่านดำเนินท่านดำเนินอย่างนี้ ขอให้พากันยึดหลักเหล่านี้ให้ดี อย่าไปสนใจกับสิ่งใดในโลกมาเป็นเครื่องกีดขวางถ่วงธรรมภายในใจให้เนิ่นช้า ให้มุ่งต่ออรรถต่อธรรมที่พระองค์ทรงแสดงไว้แล้วอย่างเดียว ยึดเป็นหลักเป็นเกณฑ์ อยู่คนเดียวเป็นความสุขรื่นเริง ต่างองค์ที่อยู่ด้วยกันมีจำนวนมากน้อย มีความรู้ความเห็นอย่างเดียวกัน มีความรื่นเริงในธรรมเป็นเครื่องประดับกันให้มีความสุข และเป็นเครื่องค้าชูหนุนกันให้มีความอบอุ่นต่อกัน สำคัญที่จิตใจเป็นอรรถเป็นธรรมแล้วอยู่ด้วยกันเป็นผาสูกทั้งนั้นแหละคนเรา

อยู่ที่ไหนก็คนอยู่ที่ไหนก็พระ เราเข้าใจเรื่องคนเรื่องพระด้วยดีแล้วย่อมอยู่ด้วยกันได้ เฉพาะเราไม่ใช่โลก เราเป็นลูกศิษย์ตถาคคต เกิดที่ไหนก็คน เกิดในบ้านก็คน เกิดในป่าก็คน เกิดในเมืองก็คน เกิดในกรุงก็คน เกิดนอกกรุงก็คน เกิดในป่าในเขากี่คน เกิดประเทศเขตแดนใดก็คน หลักแห่งคำว่าคุณนี่คือความสมบูรณ์เต็มที่แห่งความเป็นมนุษย์แล้ว ถือเอาตรงนี้ นี่แหละพระพุทธรเจ้าพาดำเนินมาอย่างนั้น ไม่ได้ถือชาติชั้นวรรณะใดทั้งนั้น เพราะฉะนั้นลูกศิษย์ตถาคคตจึงมีทุกชาติชั้นวรรณะ เป็นลูกตถาคคตทั้งนั้น ผู้ใดมีความเชื่อความเลื่อมใสปฏิบัติตามพระองค์ท่านแล้ว ไม่ว่าจะเกิด

ในที่ใดชาติชั้นวรรณะใด สามารถที่จะบรรลุถึงจุดหมายปลายทางได้เช่นเดียวกันหมด และตลาคตก็ทรงโปรดเต็มที่เช่นเดียวกัน ไม่ทรงแยกเป็นสัดส่วนฝ่ายนั้นฝ่ายนี้ แบบคนทะนงตัว แล้วเหยียบคนนั้นดูถูกคนนี้ เพื่อยกตัวขึ้นให้เห็นอมนุษย์ตาต่างๆ ด้วยกัน รวากับตนเป็นเทวดามาจากแดนสวรรค์ชั้นพรหมไหนก็ไม่รู้

นั่นมันแบบอึ่งอ่างพองตัว แบบโลกที่เต็มไปด้วยความหยิ่งยโส ทั้งอยากเด่น อยากดัง อยากจะมีเกียรติยศชื่อเสียง อยากมีชาติชั้นวรรณะอันสูงส่ง แต่ธรรมชาติที่แท้ก็คือคนซึ่งต้องทำดีจึงจะเป็นคนดี ต้องทำชั่วจึงจะเป็นคนชั่วได้ มิได้เป็นได้เพราะความเสกสรรปั้นยอเอาเฉยๆ สิ่งเหล่านั้นเป็นเครื่องเสกสรรกันขึ้นมาต่างหาก ไม่ใช่เป็นเรื่องความจริง ความจริงตามสมมุติอันแท้จริงก็คือคน ย่อมมีความเสมอภาคแห่งความเป็นมนุษย์ด้วยกันหมด

คำว่าคนด้วยกันแล้ว ถึงจะเป็นภาษาใด ก็ตาม อยู่บ้านใดเมืองใดก็มีภาษาของตนเป็นเครื่องใช้ต่อกัน เข้าใจกันได้ก็เป็นอันใช้ได้ด้วยกัน แม้แต่นกและสัตว์ต่างๆ เขายังมีภาษาของเขาเอง เขาก็ใช้ต่อกันอย่างสะดวกสบายและเข้าใจซึ่งกันและกันได้ เหตุใดมนุษย์เราพุดรู้เรื่องของกันและกันได้อยู่แล้วจะไม่เข้าใจกันได้ ฉะนั้นมนุษย์เราจะเกิดมาจากสถานที่ใด ๆ ก็ตาม เมื่อเข้าสู่หลักธรรมวินัยแล้ว ย่อมสนิทแนบเนียนต่อกันไปหมด เพราะธรรมวินัยเป็นสิ่งที่กลมกล่อมหล่อหลอมจิตใจให้มีความสนิทแนบเนียนต่อกัน

การปฏิบัติเคยพุดให้ฟังเสมอ นอกจากหลักการแห่งการปฏิบัติที่อธิบายมาแล้ว เบื้องต้นที่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกท่านพาดำเนิน ท่านดำเนินอย่างนั้นถือจิตตภาวนาเป็นสำคัญยิ่งกว่างานใด สำหรับที่อยู่อาศัยพอบังแดดบังฝนพักผ่อนนอนหลับเท่านั้น แม้แต่สัตว์เขายังทำรงทำรังเพื่ออยู่อาศัยตามสภาพของเขา มนุษย์เราที่มาบวชเป็นพระก็มาจากคน คนมีบ้านมีเรือนมีที่อยู่อาศัยมีเครื่องใช้ไม้สอย พระก็จำต้องมีตามสภาพของสมณะ อะไรขาดตกบกพร่องก็จำเป็นต้องชวนชวายนิกิจที่สมควรแก่สมณะที่ควรจัดควรทำ แต่ไม่ถึงกับเป็นกิจการพราเปรื่อวุ่นวาย จนถึงกับเป็นอารมณ์ขุ่นมัวมั่วสุมกับงานนั้นจริงๆ ซึ่งในขณะเดียวกันก็เป็นการเหยียบย่ำทำลายจิตใจของตนลงไป เพราะความกังวลกับงานภายนอก จนกลายเป็นข้าศึกต่องานจิตตภาวนา ผู้ปฏิบัติต้องระวังให้มากไว้นั้นแลพอดี เพราะพระเราส่วนมากชอบเลยเถิด จนกลายเป็นเตลิดเปิดเปิงแหวกแนวซึ่งมีมากต่อมากในวงปฏิบัติ

นี่จึงได้พยายามระวังเสมอ ที่คิดไว้ก็แน่ใจว่าไม่ผิด เช่น มีท่านผู้ศรัทธาจะถวายเงินเพื่อสร้างโบสถ์ทั้งหลาย เรายังไม่อาจรับได้ นั้น เคยมีบ้างไหมในประเทศไทย และองค์ไหนที่มีผู้ถวายเงินสร้างโบสถ์ทั้งหลายแล้วไม่รับ นอกจากขรัวตาवासาน้อยนี้

เท่านั้น จึงไม่อาจรับได้ ที่ไม่อาจรับได้นั้นก็มีเหตุผลเหมือนกัน แต่เวลาพูดกับวงภายนอก ก็พูดว่าไม่มีวาสนาจึงไม่อาจรับได้ พูดเสียงไปเสียพอให้เรื่องผ่านไป ความจริงหลักธรรมที่เราเล็งอยู่ยึดถืออยู่ กราบไหว้บูชาเป็นขวัญใจและเทิดทูนสุดจิตสุดใจอยู่ตลอดเวลา นั้น เป็นสิ่งที่ใหญ่โตมากยิ่งขึ้นกว่าสิ่งใดในโลกธาตุ

สิ่งเหล่านั้นเราไม่ได้เทิดทูนเหมือนธรรม เพราะเป็นเพียงปัจจัยเครื่องอาศัยไปเป็นวัน ๆ เท่านั้น ส่วนธรรมเป็นเรื่องใหญ่โตมากที่ต้องรักสงวน เรื่องการสร้างโบสถ์สำหรับวัดนี้ยังไม่มีความจำเป็น สิ่งใดที่จำเป็นก็ทำสิ่งนั้น เช่น จิตตภาวนาเป็นงานจำเป็นอย่างยิ่ง นี่ต้องทำ การทำอุโบสถสังฆกรรมทำที่ไหนก็ได้ ตามร่มไม้ชายเขาที่ไหนก็ได้ไม่ขัดข้องอะไร ตามหลักพระวินัยจริงๆ แล้ว ไม่มีอะไรขัดข้อง การสร้างโบสถ์สร้างวิหารควรให้เป็นที่เป็นฐานที่เหมาะสมสมควร ไม่ใช่จะสร้างตะไปหมด

การสร้างโบสถ์หลังหนึ่งเป็นยังไง นับตั้งแต่เริ่มแรกตกลงกับช่างในการสร้างโบสถ์เป็นยังไง ถนนหนทางเข้าไปในวัดจนถึงบริเวณที่จะสร้างโบสถ์ จะต้องเปิดโล่งตั้งแต่บัดนั้นจนกระทั่งถึงวันสร้างโบสถ์สำเร็จ ต้องบุกเบิกไปหมดยิ่งกว่าโรงงาน คนงานก็ต้องมีทั้งหญิงทั้งชายจำนวนมากมายที่จะเข้ามาอนอกงกันอยู่ที่นี่ ทั้งช่างทั้งคนงานไม่ทราบมาจากแห่งหนตำบลใด บางรายหรือส่วนมากก็ไม่เคยรู้เลยว่าศาสนาเป็นยังไง พระเณรในวัดท่านปฏิบัติยังไง แล้วเขาจะมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย พอเป็นความสงบงามตาแก่พระเณรในวัดได้ยังไง มันต้องเหมือนกับเอายักษ์เอาเปรตเอาผีเข้ามาทำลายวัดนั่นเอง

ในขณะที่เปิดโอกาสตกลงกันเรียบร้อยแล้วนั้นนะ ไม่ว่าผู้คนหญิงชาย รถราต่าง ๆ ต้องเข้าต้องออกกันตลอดเวลา ประตูวัดปิดไม่ได้เลย และสถานที่ที่จะสร้างโบสถ์ขึ้นมาให้เป็นของสง่างามแก่วัดแก่พระสงฆ์ในวัด แต่พระกลับตายกันหมดจากจิตตภาวนา จากมรรคจากผลนิพพานที่ควรจะได้จะถึงจากสมณธรรมคือจิตตภาวนา แล้วจะเอาอะไรมาเป็นความสง่างามอร่ามตา ลองพิจารณาดูซิ นี่เราคิดอย่างนั้นและพูดอย่างนี้ จะเป็นการคิดผิดพูดผิดหรือถูกประการใดบ้าง

ธรรมเป็นสิ่งสำคัญมากมาตลอดอนันตกาล พระพุทธเจ้าก็ดีสาวกก็ดี ไม่ใช่สักสร้างโบสถ์สร้างวิหาร สร้างสิ่งรโหฐานสำราญตาอะไรเลย แต่เวลาท่านรู้ธรรมรู้ธรรมภายในใจของท่านแล้ว เป็นยังไงบ้างการประกาศธรรมสอนโลกของท่านนะ ยกตัวอย่างสมัยปัจจุบัน ท่านอาจารย์มั่นท่านสร้างอะไร นอกจากท่านสร้างจิตสร้างใจท่านอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย เต็มสติกำลังความสามารถด้วยจิตตภาวนา จนเป็นผู้ฉลาดแหลมคมเต็มภูมิแล้วย้อนมาสั่งสอนโลกอย่างเต็มภูมิ เป็นยังไงเราดูเอา คนนับถือท่านอาจารย์มั่นทั่วประเทศไทยเราจนตลอดถึงเมืองนอก นั้นผลแห่งการปฏิบัติธรรม

รู้ธรรมเห็นธรรม มีใจเป็นหลักเป็นเกณฑ์ด้วยอรรถด้วยธรรมแล้ว สั่งสอนโลกได้ลึกซึ้งกว้างขวางขนาดไหน พิจารณาดูซิ นี่ละธรรมภายในใจ สมบัติภายในใจแท้เป็นอย่างไร ผิดกับสมบัติกาฝากเป็นไหนๆ

ใจเป็นสิ่งสำคัญ มีอำนาจมาก สามารถทำประโยชน์ได้มากมายเมื่อมีคุณสมบัติอยู่ภายในใจแล้ว แล้วโบสถ์หลังไหนที่มีอำนาจวาสนามากไปเที่ยวประกาศศาสนาสอนโลกสงสารให้คนเข้าถึงธรรม ธรรมถึงใจซาบซึ้งเป็นคนดีขึ้นมาได้ เราเคยเห็นโบสถ์หลังไหนบ้าง ทั้งนี้เราไม่ได้ประมาท แต่แยกมาเทียบเคียงตามหลักเหตุผล เราไม่ได้ประมาทและไม่ได้ห้ามว่าไม่ให้สร้างโบสถ์ สถานที่ควรสร้างเราไม่ว่า แต่สถานที่ที่ไม่ควรสร้างก็ไม่ควรมาทำลาย สถานที่นี้เป็นสถานที่สร้างจิตใจ ด้วยจิตตภาวนาให้มีหลักฐานมั่นคง พระองค์หนึ่งๆ ได้ประโยชน์ทางด้านจิตใจแล้ว จะทำประโยชน์ให้โลกได้รับกว้างขวางมากมายเพียงไร เราคิดหมดแล้วเรื่องเหล่านี้

เพราะฉะนั้นบรรดาท่านทั้งหลายที่มาสู่สถานที่นี้ มาจากภาคต่างๆ กัน ผมจึงเห็นใจและอุตสาหะพยายามอบรมสั่งสอนอยู่เสมอ ไม่ละไม่ปล่อยไม่วาง แม้จะสอนประชาชนไม่ได้ในบางกาลเพราะเกี่ยวแก่สุขภาพไม่อำนวย ผมก็พยายามหาเวลาเวลาอบรมพระ ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ของพระโดยตรง เวลาพระได้รับประโยชน์จากการได้ยินได้ฟังแล้วปฏิบัติตนเต็มเม็ดเต็มหน่วย จนเป็นหลักเป็นเกณฑ์ภายในจิตใจแล้ว การประกาศศาสนานั้นหากเป็นไปเองตามภูมิสัจวาสนา เมื่อมีสมบัติแล้วย่อมแจกจ่ายได้อย่างไม่อัดไม่อั้น ตามแต่เหตุการณ์สถานที่ที่อำนวย แต่แบบขายก่อนซื้อแบบสุกก่อนหำมนั้นมันจมนั้นแหละ ตนยังไม่รู้เรื่องอะไร สอนตนก็ยังไม่ได้ แต่อวดฉลาดแหวกแนวไปสอนคนอื่นนั้น ตนและธรรมเลยกลายเป็นโลก แล้วก็ร้ายยิ่งกว่าโลกไปอีก จะจัดว่าเป็นอุบายวิธีที่น่าชมเชยได้ยังไง นั้นไม่ใช่ทางของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ทางของสาวกท่านที่พาดำเนินมา

ท่านรู้เสียก่อน องค์ไหนๆ ก็เหมือนๆ กัน ก่อนที่จะนำธรรมไปสอนโลก รู้เห็นเสียก่อน ไม่อย่างนั้นเอาอะไรไปสอนเขา เอาแต่คำพูดเฉยๆ ไปสอนเขามีหลักมีเกณฑ์อะไร ก็ไม่มีที่ชิมซาบ ไม่มีที่ยึดที่เหนี่ยว ไม่เป็นเครื่องดึงดูดจิตใจของผู้ฟัง ไม่เหมือนผู้มีคุณธรรมเต็มหัวใจแล้วไปสอนคน นั่งอยู่เฉยๆ ก็เป็นคุณสมบัติอยู่ในตัว ผู้มีธรรมภายในใจอยู่ไหนก็มีธรรมอยู่นั้นแหละ การอบรมจิตใจมีคุณค่าอย่างนี้ ฉะนั้นขอให้พากันตั้งอกตั้งใจ เอาให้จริงให้จัง ฟังใจลงให้ถึงธรรม นับแต่สมาธิธรรมขึ้นไปโดยลำดับ

มรรคผลนิพพานอย่าไปคาดไปหมายที่ใด มีอยู่ในวงกายกับจิตนี้ อยู่ในวงขันธห้านี้ เอาให้ดี สิ่งใดมีส่วนเกี่ยวข้องกับใจก็พิจารณาไป เช่น รูป เสียง กลิ่น รส เครื่อง

สัมผัส เพราะความสัมพันธ์ความพัวพันความติด ทั้งรักทั้งชัง มันติดได้ทั้งนั้นแหละจิตใจ มันติดทั้งรักติดทั้งชัง ติดทั้งโกรธทั้งเกลียด ติดไปหมดติดไม่เลือก กินไม่เลือก เพราะฉะนั้นจึงต้องแยกแยะคลี่คลายออกให้รู้เรื่องของมันด้วยสติปัญญา จนจิตหายสงสัยแล้วถอนตัวเข้ามาที่เรียกว่าปล่อยวาง เพราะความเข้าใจแล้วด้วยการพิจารณา ผลสุดท้ายก็ไม่ไปที่ไหน ลงมารวมที่ใจ เมื่อใจไม่กังวลุ่นวายเพราะปัญหาหว่านล้อมให้ทราบเรื่องราวหมดแล้ว ใจก็หายกังวล ทีนี้จะทำสมาธิภาวนาเมื่อไร ใจก็สงบ สะดวกสบาย ใจมีแต่ความสงบร่มเย็นเป็นเรือนอยู่

เอ้า คลี่คลายทางด้านปัญญา ออย่าอยู่เฉย ๆ เมื่อถึงกาลเวลาที่ควรพิจารณาต้องพิจารณา ปัญญาเป็นสิ่งสำคัญอยู่มาก สติเป็นภาคพื้นเป็นเครื่องควบคุมงานให้ เป็นไปด้วยความเจาะจง เป็นไปด้วยความรู้สึกตัว เป็นไปด้วยเจตนา ปัญญาที่ทำหน้าที่ เต็มเม็ดเต็มหน่วย เมื่อเห็นผลแห่งการพิจารณาน้อยแล้ว ปัญญาที่เขยิบไปเรื่อย ๆ เพราะความมีแก้ไข เหมือนกับเราค้าขายที่มีกำไรขึ้นมา นักการค้าก็มีความ ขยันหมั่นเพียร ถ้าค้าอะไรก็มีแต่ลักษณะซื้อลิบขายห้า ๆ ขาดทุน ๆ คนเราก็ซี้เกียจ เมื่อซื้อห้าขายสิบบ ๆ ได้กำไรก็ขยันไปเอง

ใจก็เหมือนกัน เมื่อพยายามตั้งอกตั้งใจภาวนาแล้ว จะต้องเป็นลักษณะซื้อห้า ขายสิบบไม่สงสัย แต่การนั่งอยู่เฉย ๆ เหมือนหัวตอ ไม่มีความรู้สึกอะไร ใจลอยไม่มีสติ กับอรรถกับธรรม แต่ใจไปวุ่นวายอยู่กับโลกภายนอกซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสตัณหา ล้วน ๆ นั้นแหละเป็นงานสั่งสมกิเลสมาทับถมจิตใจให้มีความอับเฉายิ่งขึ้นไป แถมยัง มัวเมาเสียด้วยซ้ำ คือมัวคิดมัวอ่านกับอารมณ์อันเป็นพิษอยู่อย่างนั้น ไม่รู้ธรรมรู้ ธรรมว่าเป็นยังไง เติบจนกรมก็มีแต่ก้าวขาไป นั่งสมาธิก็สักแต่ว่ากิริยา มีแต่กิริยา ความทำจริง ๆ คือจิต มันเป็นไปตามโลกตามสงสาร รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส อดีต อนาคตวุ่นไปหมดภายในใจ จะเอาอะไรมาเป็นกำไร ก็มีแต่ขาดทุนปนปี่ละซี

ทีนี้เจ้าของก็ซี้เกียจ เพราะเจ้าของหากทำทางซี้เกียจให้ตัวเองเจ้าของก็เดินเอง ผลแห่งความซี้เกียจคือกองทุกข์ถมหัวใจทุกภพทุกชาติไม่มีที่สิ้นสุด เพราะจิตที่ซี้ เกียจทางหนึ่งย่อมขยันในอีกทางหนึ่ง เมื่อซี้เกียจทางความเพียรเพื่อการชำระกิเลส ก็ ต้องขยันในการสั่งสมกิเลสไม่มีทางหยุดหย่อนเกียจคร้านเลย ผลคือกองทุกข์ทางใจ จึงต้องพอกพูนหนาแน่น เพราะฉะนั้นจึงเห็นความซี้เกียจเป็นโทษแก่เราเอง แล้ว พยายามพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงสติปัญญา เพื่อลบล้างความซี้เกียจด้วยอุบายต่าง ๆ นั้นแหละจึงจะมีวันรู้เห็นธรรมไปโดยลำดับ

การสร้างตัวเราเองนี้แหละสำคัญมากกว่าสร้างสิ่งอื่นใด จะหนักจะเบาที่ช่าง เถอะ มันเท่าตัวของเรานี้แหละ ไม่สุดวิสัยกำลังของเราไปได้ พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้

ให้พอเหมาะพอดีกับเราอยู่แล้ว ปริมาณแห่งธรรมที่พอประมาณก็ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี สรุปลงแล้วก็คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือ โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ ก็ไม่เห็นมากมายจนเกินความสามารถ และอยู่ในวงกายกับจิตของเรานี้ทั้งนั้น ทำไมเราจะทำไม่ได้รู้ไม่ได้เล่า

เดินจงกรมก็ให้สับเนื่องไปโดยลำดับด้วยสติ นั่งสมาธิก็ให้สับเนื่องไปโดยลำดับด้วยสติ การบังคับบัญชาตนอยู่เสมออันนั้นแลคือผู้มีความเพียร ความเห็นว่าการบังคับบัญชาจิตใจเป็นเส้นเป็นนามแล้วไม่ยากทำ อดอยากอยู่เฉยๆ เหมือนคนสิ้นทำและปล่อยตามอำเภอใจนั้นเป็นคุณงามความดี นั้นแหละคือกองทัพกองแทรกแซงของกิเลสมันเข้ากระซิบกระซาบภายในใจ จนหลงเคลิ้มไปตามมันและลืมน้อมตัวไปแล้ว กลับเห็นว่าความเพียรเป็นข้าศึกแก่ตน เห็นว่ากิเลสนั้นเป็นมิตรเป็นสหาย นั้นแหละคือหนทางเกิด-ตายไม่มีหยุดมีขี้ยัง เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิด วกไปเวียนมา เพราะถูกมนต์ขลังของกิเลสเข้าเต็มเปา เวลาไม่มีวันสร้าง ธรรมซึ่งเป็นยาแก้แต่กลับเห็นว่าเป็นยาพิษ สิ่งที่ผิดเห็นว่าเป็นคุณ นี่คือมนต์ขลังของกิเลสทำแก้อัตว์โลกเรื่อยมาอย่างได้ผลเกินคาด พวกกันทราบเสียถ้าไม่ต้องการให้มันกล่อมอยู่เรื่อยไป และนอนจมอยู่ในกองทุกข์รำไป

สถานที่อยู่นี้ก็รู้สึกว่าร่าเริงเหมาะสม แม้ว่าจะไม่เป็นมหาวิทยาลัยดังครั้งพุทธกาลที่ท่านอยู่ตามป่าตามเขาอันเหมาะสมอย่างยิ่ง แต่ก็เป็นป่าเป็นที่เหมาะสมพอประมาณ เราก็พยายามช่วยเหลือทุกด้านทุกทาง เพราะเห็นใจหมู่เพื่อนผู้มาบำเพ็ญ เราพอพูดได้ไม่ว่าชาติชั้นวรรณะใดที่เข้ามาเกี่ยวข้องที่นี่ เหตุผลที่ควรพูดมีอยู่เราพูดได้ เราไม่เกรงผู้ใดในโลกอันนี้ให้นอกเหนือธรรมไป เคารพธรรมมากยิ่งขึ้นกว่าเคารพผู้ใดสิ่งใดในโลก เมื่อถึงกาลที่จะพูดโดยอรรถโดยธรรมแล้วเราพูดได้ เพื่อไม่ให้ใครไปรบกวน เวลานี้ท่านภาวนาอย่าไปกวนท่าน เวลานี้ท่านกำลังทำงานคือเดินจงกรมบ้างนั่งสมาธิภาวนาบ้าง เวลาแสดงเสียงเอ็ดตะโรโฮเฮไป ท่านได้ยินเสียงท่านก็หลบลีกลหนีเสีย นั่งภาวนาอยู่ก็หลีกหนีเสีย กำลังเดินจงกรมก็หลีกหนีไปเสีย ทำให้เสียงงานเสียการของท่าน ไม่ควรไปรบกวนในเวลาเช่นนี้

เวลาไหนที่เหมาะสมเราก็บอกเขาให้เป็นที่เข้าใจ ใครจะโกรธจะเคียดเราไม่ติดใจ เพราะถือว่าการพูดลงไปด้วยเหตุด้วยผลนั้นเป็นความถูกต้องดีงามแล้วทั้งฝ่ายเขาฝ่ายเรา ไม่มีอะไรเป็นความเสียหาย หากจะเกิดเป็นความเสียหายภายในใจเขา ก็เพราะเหตุของเขาคิดขึ้นในทางไม่ดีของเขาต่างหาก แต่ใครจะไปถือโกรธถือเคียดเล่า แน่ใจว่าไม่มี เพราะต่างก็มามุ่งอรรถมุ่งธรรมอยู่แล้ว การบอกเตือนก็บอกเตือนโดยธรรมย่อมเข้ากันได้สนิทไม่สงสัย

เวลานั่งถ้ารู้สึกร่างกายมันหนักให้เดินมาก ๆ ไม่ได้ทำงานก็ให้เดินมาก ๆ เป็นการทำงาน ตั้งสติให้ดี ความเพียรอยู่กับสติเป็นสิ่งสำคัญ การพิจารณาก็ถือร่างกายของเราหรือร่างกายของสัตว์ของคนหญิงชายได้ทั้งสิ้น เป็นเป้าหมายแห่งการพิจารณา เวลาพิจารณาให้เห็นตามความจริงของสิ่งนั้น ๆ จริง ๆ ด้วยสติปัญญา มรรคมีได้ทั้งภายนอกภายใน เพราะสมุทัยคือตัวกิเลสมันมีได้เกิดได้ทั้งภายนอกภายใน เช่น ติดรูป ติดเสียง กลิ่น รส เป็นต้น ก็เป็นสมุทัยแล้ว รูป เสียง กลิ่น รส ทั้งหมดมันอยู่ข้างนอก จิตไปติดสิ่งนั้นไปติดสิ่งนี้ ไปติดคนนั้นไปติดคนนี้ แก่เหตุติดข้องนั้นด้วยปัญญาจนเป็นที่เข้าใจก็เป็นมรรค เพราะฉะนั้นการพิจารณาจะพิจารณารูปใด หญิงใด ชายใด สัตว์ตัวใดได้ทั้งนั้น พิจารณาให้เป็นธรรม เช่น พิจารณาให้เป็นอสุภะอสุภัง ปฏิกุโลโสโครกปาเข้าฝัดบ หรือพิจารณาเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งเป็นความจริงด้วยกันได้ทั้งนั้น ข้างนอกก็ได้ข้างในก็ได้ถ้าพิจารณาเป็นมรรค

การพิจารณาต้องขัดต้องขึ้นกันพืดเหยียดกันระหว่างกิเลสกับธรรม เพราะทั้งสองนี้เป็นข้าศึกกันมาแต่กาลไหน ๆ อยู่ในใจดวงเดียวกันมันก็เป็นข้าศึกกันอยู่อย่างนั้น ส่วนมากมีแต่กิเลสเป็นฝ่ายได้เปรียบอยู่เสมอโดยเราไม่รู้สึกรู้ตัว ถ้ารู้สึกตัวอยู่บ้างว่า เออ..วันนี้เราแพ้กิเลสประเภทนั้น ๆ ก็จะมีอุบายวิธีหรือมีแก้ไขพืดสติปัญญา ศรัทธา ความเพียรขึ้นให้กล้าแข็งและต่อสู้กันจนได้ชัยชนะ ย่อมสมนามว่านักรบ

การขึ้นเวทีไม่รู้แพ้รู้ชนะ มีแต่ถุ๊กนี่ถุ๊กลงไป ๆ สลบลลงไปไม่รู้เนื้อรู้ตัว มันดูได้หรืออย่างนั้น เอาให้เห็นความแพ้ความชนะบ้าง จึงชื่อว่าผู้มีสติปัญญาทดสอบตัวเอง วันไหนเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนาเท่านั้น ๆ แต่ไม่ได้เรื่องอะไรเป็นเครื่องสะตุใจ ความสงบก็ไม่ปรากฏให้เป็นเครื่องสะตุใจ อุบายสติปัญญาควรที่คิดขึ้นมาก็ไม่พอเป็นผลให้เป็นเครื่องสะตุใจ จะเรียกว่าทำงานได้ผลอย่างไรกัน เพราะมีแต่ขาดทุนโดยถ่ายเดียว

ต้องพืดสติปัญญาขึ้นมาใหม่ พลิกอุบายขึ้นมาใหม่และพิจารณาต่อไปใหม่จนเห็นผลประจักษ์ใจ ไม่มีคำว่าถอยหลังนั่งเชือดตาเหม่อมองแบบถุ๊กนี่ถุ๊กจากกิเลส เพราะไม่ใช่วิถีทางของนักรบเพื่อชัยชนะ ถึงกาลเวลาเด็ดก็ต้องเด็ด เวลาธรรมดาก็ธรรมดาบ้าง เมื่อกิเลสมันโผนออกมาเราก็โผนเข้าใส่กันและรบกัน เอ้า จะตายก็ตาย อย่าเสียดายชีวิตธาตุชั้นยิ่งกว่าธรรมคือแดนพันทุกขัง ซึ่งรอรับนักรบผู้กล้าหาญชาญชัยอยู่แล้ว นี่เคยเป็นมาแล้ว ไม่ได้พูดแบบลม ๆ แล้ง ๆ นะ ถึงเวลาควรจะเอากันอย่างเต็มที่ที่สุดเหวี่ยงก็ทำอย่างนั้นจริง ๆ ถ้าได้ทำอย่างนั้นแล้วมันแน่ใจทุก ๆ ครั้งที่ทำและพูดได้อย่างเต็มปากว่าได้ผลคุ้มค่า ไม่เสียทีของการพลีชีพแบบสู้ตาย พร้อมทั้งรู้หน้ากิเลสตัวผาดโผนได้อย่างเต็มตาเต็มใจ (สติปัญญา)

ฉะนั้นอุบายต่างๆ ที่สอนนี้จึงนำไปแยกแยะไปพิจารณาเอาเอง ผู้ปฏิบัติมีจิตนิสัยไม่เหมือนกัน แต่พึงทราบว่ากิเลสมันชอบความอ่อนแอเสมอ ธรรมชาติชอบความเข้มแข็ง ความเข้มแข็งเครื่องชนะความอ่อนแอคืออุบายของกิเลส ความฉลาดเป็นเครื่องชนะความโง่ กิเลสพาคนให้โง่พาจิตใจให้โง่ ตัวกิเลสนั้นไม่ได้โง่ สติปัญญาจึงต้องนำไปใช้เพื่อปราบปรามความโง่อันเป็นตัวกิเลสฝังใจนั้นให้หมดไปๆ ความสว่างงามของใจไม่ต้องถามไม่ต้องบอกละ จะค่อยปรากฏขึ้นมาเอง

ธรรมสมบัติเป็นสิ่งสำคัญมาก โลกขาดธรรมสมบัตินี้แลโลกถึงได้ร้อน สมบัติภายนอกไม่เป็นประโยชน์อะไรพอที่จะให้โลกได้รับความร่มเย็น ถ้าไม่มีธรรมสมบัติอยู่ภายในใจเป็นคู่เคียงกัน จะรักษาตัวรักษาโลกให้มีความสงบร่มเย็นไปไม่ได้มนุษย์เรา ด้วยเหตุนี้ศาสนาจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งต่อมนุษย์ทุกเพศทุกวัย

อย่างที่พวกทำลายโลกทำลายความเป็นมนุษย์ลงให้เป็นสัตว์เสมอกันหมด เขาโจมตีนั้น ชาวพุทธบางรายก็แก้เขาไม่ได้ ที่เขาหาว่าศาสนาเป็นยาเสพติด เหมือนกับศาสนามีความบกพร่อง ทั้งที่ไม่มีอะไรผู้ใดจะสมบูรณ์เทียบเท่าศาสนาเลย ถ้าคนไม่เคยอ่านไม่เคยปฏิบัติศาสนาไม่เคยรู้ศาสนา ก็ไม่ทราบความจริงของศาสนาและหาทางแก้เขาไม่ได้ ว่าพระกินแรงงานส่วนเกินของคนอย่างนั้นอย่างนี้ พระอยู่เฉยๆ ไม่ได้ทำประโยชน์อะไรแก่โลกเขาว่าอย่างนั้น หม้อแกงไปไหนให้คนหิว แต่เวลาได้ข้าวได้อาหารมาก็มาหุงต้มที่หม้อแกง มังงานคนละหน้าที่ๆ เช่น ไฟฟ้าเครื่องชาร์จแบตเตอรี่มันไปทำงานให้ใคร กระแสไฟที่ส่องสว่างทั่วดินแดนนั้นมันออกจากไหนถ้าไม่ออกจากที่ชาร์จหรือโรงไฟฟ้านะ การสั่งสอนอบรมคนให้มีหลักเกณฑ์ให้รู้ความผิดถูกชั่วดี และเพื่อเป็นกำลังใจในการประกอบกิจการต่างๆ เป็นสิ่งจำเป็นมาแต่ไหนแต่ไร โดยที่ผู้สั่งสอนไม่จำเป็นต้องไปประกอบกิจการต่าง ๆ ดังผู้มาศึกษาอบรม การอบรมสั่งสอนเพื่อผลของงานอันถูกต้องดีงามไม่ผิดพลาดซึ่งเหมือนกับชาร์จแบตเตอรี่ ถ้าไม่ใช่เรื่องศาสนาก็เป็นเรื่องอะไร

คนไข้ไม่ติดยาไม่ติดหมอ ไม่เกี่ยวข้องกับยาไม่เกี่ยวข้องกับหมอ จะหายจากโรคกลับเป็นคนดีได้ยังไง ยิ่งกว่านั้นมันก็เป็นคนตายเท่านั้นเอง พิจารณาดูซิ คนไข้ต้องพั่วพั่นกับยาพั่วพั่นกับหมอ เพราะเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องเกี่ยวข้องกัน ถ้าคนไข้ถือว่า การรับประทานยาจากหมอมารดิดติดเกี่ยวข้องกับหมอเป็นยาเสพติดแล้ว คนไข้คนนั้นมันก็ต้องตาย คนมีกิเลสก็เป็นคนไข้แต่ละคนแต่ละประเภทๆ เพราะมีความผิดเต็มตัวมีโทษเต็มใจ ไม่มียาธรรมโอสถคือศาสนาช่วยบำบัดรักษา ไม่มีครูอาจารย์แนะนำสั่งสอนแล้ว มันจะหาความดีงามมาจากไหนคนเรา โรคคือความโลภมันก็รุนแรง

แรง โรคคือความโกรธก็รุนแรง โรคคือความหลงไม่มีขอบเขตเหตุผลก็รุนแรง จนทำให้โลกให้แตกได้ถ้าไม่มียาคือธรรมบำบัดรักษาเลย

เมื่อนำศาสนาเข้ามาแก้ไขตัดแปลง หรือชะล้างสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อความสงบสุขของโลกให้เบาบางลงพอมนุษย์อยู่ด้วยกันได้ด้วยความสะดวก มันเป็นการเสียหายที่ตรงไหน คนดีขึ้นทุกวัน อากาศทุกอย่างดีขึ้น โลกได้รับความร่มเย็น เพราะศาสนธรรมกล่อมเกลาชัดถู แล้วศาสนาเป็นยาเสพติดทำให้คนเสียคนที่ตรงไหน เหมือนอย่างคนไข้หายจากโรคด้วยยา หายจากโรคด้วยหมอ มันเป็นยาเสพติดทำให้คนเสียคนที่ตรงไหน ทาที่ตำหนิว่าไม่ถูกไม่ดีที่ตรงไหน นอกจากคำกล่าวหาเหล่านั้น เป็นการอุทริหาเรื่องก่อกวน และทำลายความสงบสุขของโลกให้ฉิบหายโดยถ่ายเดียว ไม่มีสารคุณแม้แต่นิดเลย จะเป็นคำพูดวิเศษวิโสมาจากเทวดาตนใด จึงจะพอลงใจเชื่อถือได้

ยาเสพติดเป็นสิ่งที่ทำให้คนเสียคนต่างหาก ศาสนาไม่ได้ทำให้คนเสียคน นอกจากทำคนให้ดีและดีเยี่ยมโดยถ่ายเดียวเท่านั้น ผู้ไม่ถืออะไรเลยนั่นแหละคือคนตายหมดสารคุณ ผู้ไม่ได้ติดอะไรไม่ได้เกี่ยวข้องกับอะไรเลยคือคนตายไร้คุณค่า เพราะคนตายไม่รู้รู้สึกสนใจกับอะไรทั้งสิ้น เราเป็นคนดี ๆ ยังมีชีวิตอยู่ ต้องมีความจำเป็นในสิ่งที่เห็นว่าจำเป็นอยู่รำไปทั่วโลกดินแดน จนชีวิตหาไม่แล้วจึงไม่ถืออะไรไม่สนใจกับอะไรเพราะสุดวิสัย

ร่างกายมีความจำเป็นกับวัตถุ เช่น ข้าว อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยปัจจัยประเภทต่าง ๆ ส่วนใจมีความจำเป็นกับศาสนธรรมเป็นอย่างยิ่งทีเดียว เพราะธรรมเป็นเครื่องเสวยของใจโดยตรง วัตถุไม่ใช่วิสัยของใจ ธรรมเป็นทั้งเครื่องส่องทางเป็นทั้งเครื่องเสวย เป็นที่อบอุ่นของใจ ใจต้องพึ่งพิงธรรมตลอดไปจนถึงจุดที่หมายซึ่งไม่ต้องอาศัยอะไรมาส่งเสริมเพิ่มเติม เหมือนคนเดินทาง เมื่อยังไม่ถึงจุดหมายปลายทางเมื่อไร ทางย่อมมีความจำเป็นตลอดไป หรือเช่นเดียวกับคนไข้เมื่อยังไม่หายจากโรค ยากับหมอด้อยมีความจำเป็นที่คนไข้จะต้องเกี่ยวข้องอยู่ตลอดไป จะว่าดีหรือไม่ดีดีความจริงก็เป็นอย่างนี้ นั่นมันเป็นเรื่องใจสกปรก ปากสกปรก ใจมืดใจบอดใจไม่ใสระกำ ใจไม่มีความรู้ไม่มีความหมาย จึงไม่รู้จักคิดสนใจในสิ่งที่ป็นสารคุณ จึงพูดเพื่อทำลายมนุษย์ผู้มีจิตเป็นกุศลให้ขาดผลขาดประโยชน์ ยิ่งกว่านั้นก็ทำให้คนโง่หลงและเสียไปด้วยอย่างน่าเสียดาย

จิตคนเราเมื่อยังมีกิเลสตัณหาอาสวะครอบงำอยู่ เรากำลังดำเนินเพื่อการแก้ไข ถอดถอนยังไม่ถึงจุดหมายปลายทางตราบใด ธรรมต้องเป็นของจำเป็นอยู่ตราบนั่น เพื่อเป็นเครื่องชี้แนวทางอยู่เรื่อยไป จนกระทั่งถึงที่สุดจุดหมายปลายทางแล้ว ปุญญ

ปาป ปหิณบุคคล นั้น ใจย่อมนปล่อยเอง เพราะเป็นผู้มีบุญและบาปอันละเอียดแล้ว เหมือนเราเดินขึ้นมาบนศาลานี้ เมื่อขึ้นถึงที่แล้วบันไดก็หมดปัญหาไปเอง ใครไปกอดบันไดไว้มีไหมเมื่อถึงที่แล้ว นี่ศาสนาก็ไม่ได้สอนให้คนกอดแบบนั้นนี่ คนที่หายจากโรคแล้วก็ไม่ใช้จะมากอดตยากอดหอมไว้ เมื่อหายจากโรคแล้วก็ปล่อยวางกันไปเองกับยากับหอม นี่เมื่อธรรมเข้าถึงใจอย่างเต็มภูมิแล้ว ก็เป็นเหมือนคนใช้กับยากับหอมนั่นเอง หากปล่อยวางกันเอง แล้วศาสนาเป็นยาเสพติดที่ตรงไหน

เวลานี้ศาสนธรรมกับใจเรา จงเอาให้เต็มที่ ให้ติดพันกันอยู่อย่างนั้นอย่าลดละสติปัญญาเอาให้ติดพันกับกิเลสตัวแสบ ตัวเป็นยาเสพติดกันทั่วโลกธาตุ กิเลสพาให้สัตว์ทำชั่วมีวามองถึงกับมืดบอดไม่มองเห็นบุญเห็นบาปอะไรเลย ไม่อายเด็ก ๆ ที่เขามีศาสนาประจำใจบ้างก็นับว่าเป็นโรคประเภทไอ.ซี.ยู. หมดหวังทั้งที่ลมหายใจยังฟอด ๆ อยู่ กิเลสมันเป็นยาเสพติดทำคนให้เป็นสัตว์ไปมากต่อมากไม่เห็นพูดกันส่วนธรรมะที่นำมาแก้กิเลสจะกลับเป็นยาเสพติดที่ตรงไหน ตัวกิเลสมันเป็นยาเสพติดต่างหาก มันติดมาตั้งก็ตั้งกลับแล้วจนนับภพนับชาติไม่ได้ ผู้หนึ่งมันก็ก็ก็กลับเรื่องเกิดเรื่องตาย เพราะอำนาจของกิเลสพาให้เป็นไป นั้นมันเป็นยาเสพติดหรือไม่ได้ ใครปล่อยกิเลสได้สักคน เปื่อหน่ายในกิเลสได้สักคน หลุดพ้นจากกิเลสได้สักกี่คน ไม่เห็นมี กิเลสมันติดอยู่ในหัวใจนี้จนมองดูใจไม่เห็นเลย ทำไมไม่พูดตรงนี้ไม่ตำหนิตรงนี้ไม่แก้ตรงนี้ ถ้าเป็นนักกีฬาจริงต้องพูดต้องยอมรับความจริงกัน โลกเขาโลกเราจะได้มีวันสงบเย็นบ้างสมกับมีมนุษย์ครองโลก ไม่ปล่อยให้ความชั่วครอบหัวใจมนุษย์โดยถ่ายเดียวดังที่เป็นอยู่ทั่วดินแดน

สติเป็นของสำคัญ พูดเสมอสติ ปล่อยไม่ได้เพราะเป็นธรรมจำเป็นอย่างยิ่งกับตัวเราผู้ประกอบความเพียรเพื่อความหลุดพ้น ไม่ใช่เพียรเพื่ออยู่ในวิภวาน จงมีสติประจำตัว อุบายวิธีเปลี่ยนแปลงของการภาวนานั้น มันแล้วแต่จะปลุกใจตนเองด้วยอุบายวิธีใด ที่จิตจะมีความสนใจจดจ่อและสติจะสืบเนื่องกัน ต้องพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงหลายทำหลายทาง แม้คำบริกรรมก็มีใช้จะเป็นคำเดียวแต่ต้นจนตลอดไป ผู้ฉลาดต้องหาอุบายเปลี่ยนแปลงไปตามที่เห็นควรในจังหวะนั้น ๆ ทั้งนี้แล้วแต่อุบายของสติปัญญา นี่ก็เคยทำมาอย่างนั้นเหมือนกันไม่ใช่ไม่เคยทำ สิ่งที่น่ามาสอนมีแต่สิ่งที่เคยปฏิบัติดำเนินและเห็นผลมาแล้วทั้งสิ้น จึงกล้าสอนตามความเป็นจริง ไม่คิดกลัวว่าจะผิดไป

การพิจารณาทางด้านปัญญาก็ไม่ว่าภายนอกภายในในสติปัญญาฐานสี่ กาเยกายานุสสุตี วิหริติ. อชฺฌตฺตา วา กาเยกายานุสสุตี วิหริติ, พหิทฺธา วา กาเยกายานุสสุตี วิหริติ. อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา กาเย กายานุสสุตี วิหริติ. พิจารณาทั้งกายนอกกาย

ใน พิจารณากายนอกบ้างภายในบ้าง พิจารณาทั้งกายนอกภายใน ย่อมเป็นมรรคทั้งนั้นถูกต้องทั้งนั้นแหละ เวทนาก็เหมือนกัน เวทนานอกเวทนาใน เวทนานอกที่เขาเป็นทุกข์กัน แต่เวทนานอกของคนอื่น เวลาเป็นทุกข์เป็นสุขถ้าเขา ไม่แสดงอาการออกมา เราก็ไม่รู้ แต่สำหรับการปฏิบัติแล้วเราถือกายเวทนาเป็นเวทนานอก จิตเวทนาเป็นเวทนาใน สำหรับการปฏิบัติเรามีความรู้สึกแนใจอย่างนี้

ก็ไม่ปฏิเสธเรื่องเวทนานอก เช่น เขาร้องไห้ร้องไห้แสดงทุกข์เวทนาขึ้นมา แต่อันนั้นมันห่างไกลมากต่อสติปัญญา ๔ ที่มีอยู่กับตัวของเราอย่างสมบูรณ์อยู่แล้ว ถ้าเวทนาในเวทนานอกไม่มีอยู่ในภายในจิตนี้ จะมีอยู่ที่ไหน สติปัญญา ๔ ก็ไม่สมบูรณ์ละซิ นี่สติปัญญา ๔ มีสมบูรณ์แต่ละคนๆ นอกจากไม่ฟื้นขึ้นมาพิจารณาให้เห็นเด่นชัดเท่านั้น เช่น ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ก็มีอยู่ในภายในจิตอันเดียวกันนี้มีสมบูรณ์อยู่แล้ว สติปัญญา ๔ ก็มีอยู่ในภายในจิตสมบูรณ์อยู่แล้ว ถ้าลงเป็นที่แนใจว่าสมบูรณ์อยู่แล้วนี้ แม้จะพิจารณาเรื่องนอกเข้ามาประกอบกันดังที่เคยได้อธิบายไว้แล้วก็ไม่มีความไร้อะไรขัดข้อง แต่ให้เห็นอย่างนั้น อย่าไปเห็นขัดแย้งต่อธรรม ใครจะพิจารณาไปทางไหนได้ทั้งนั้นขึ้นอยู่กับความฉลาด พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนคนให้โง่

เอาให้จริงให้จริง ให้เห็นกิเลสหลุดลอยไปด้วยสติปัญญาของเราจริงๆ เพราะเป็นไปได้จริงๆ เช่น พิจารณาอสุภะก็เอาจริงๆ จนเกิดความสลดสังเวชน้ำตาร่วง อสุภะเป็นอย่างนี้เหวอๆ เห็นกายเห็นอย่างนี้เหวอๆ มันออกอุทานภายในใจขึ้นมาเอง เพราะมันเป็นจริงๆ รู้เห็นจริงๆ และสลดสังเวชขึ้นมาภายในใจ แล้วร่างกายก็เปื่อยพังทลายลงไปๆ สติปัญญาจ่อลงไปตรงไหนเหมือนกับเอาไฟเผาพร้อมๆ กันไปกระจายลงไปเปื่อยลงไปให้เห็นอย่างชัดเจน จากอสุภะก็แปรลงไปเป็นธาตุ มีแต่ธาตุกับจิตเท่านั้น เมื่อร่างกายสลายลงไปหมดแล้ว

แต่อย่าไปคิดคาดคิดหมายกับการอธิบายนี้จะไม่ถูก จะเป็นสัญญาอารมณ์พิจารณาจนมันลงถึงที่สุดของมันในขั้นนี้แล้ว จิตจะเข้าใจได้อย่างชัดเจนพร้อมด้วยความอัศจรรย์เกินคาด ว่า.โธมีแต่ของปฏิภูมเต็มร่างกายทุกส่วน จากนั้นก็แปรเป็นธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ มันหลงอะไรเมื่อเป็นอย่างนี้ ไปเสกสรรปั้นยอมมันหาอะไร ความจริงมันมิได้เป็นไปตามความเสกสรรนั้นเลย มันเป็นดังที่พิจารณารู้เห็นอยู่เดี๋ยวนี้ต่างหาก ความเสกสรรนั้นมันคือของปลอมจากกิเลสล้วนๆ เพราะกิเลสมีอำนาจมาก แหลมคมมากที่เดียว ของไม่สวยไม่งามมันก็เสกสรรว่าสวยว่างาม เราก็เชื่อมั่น ของอนิจจัง เป็นของไม่เที่ยงแปรสภาพอยู่ตลอดเวลา มันก็เสกเป่าว่าเป็นของจริงถาวร เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นเราเป็นเขาไปได้อย่างไม่มายความจริงคือธรรมบ้างเลย ทุกข์

อนตดา พระพุทธเจ้าสอนไว้ว่าเป็นทุกข์ ไม่ใช่เราไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เขาไม่ใช่ของเขา ไม่ใช่ของใคร ก็เลสก็ไปปล้ำให้ไปตามมันเสียสิ้น

เหมือนเทวทัตที่ปล้ำศาสดาลปล้ำศาสนานั่นแล ทุกวันนี้มันกำลังปล้ำอย่างนั้นแหละ เช่น ทว่าศาสนาเป็นยาเสพติดเป็นต้น มันปล้ำแบบกิเลสปล้ำธรรมนั้นแล ปากว่า อนิจจัง ทุกข์ อนตตา แต่จิตไม่ได้รู้เห็นไปตามอนิจจัง ทุกข์ อนตตา แต่มันไปตามแบบกิเลสกันทั้งนั้น และปล้ำธรรมของตัวเองให้ออกเงยขึ้นไม่ได้ อสุภะอสุภังความจริงก็เห็นกันอย่างชัด ๆ ไม่ปิดบังเลย มีอยู่ทุกตัวสัตว์บุคคล แต่ใจก็ไม่เห็นว่า เป็นอสุภะอสุภัง มันเห็นเป็นของสวยของงามไปเสีย จึงเป็นเรื่องของกิเลสปล้ำธรรมทั้งนั้น ถ้าได้รู้ตามเรื่องของธรรมจริง ๆ ที่ท่านสอนไว้ ใครจะมาฝืนแบกหามอุปาทานให้มันกดถ่วงจิตใจ ให้ทุกข์ร้อนแทบล้มแทบตายทั้งวันทั้งคืนอยู่อย่างนี้ล่ะ มันต้องสลัดปิดทั้งด้วยกันทั้งนั้นแหละคนเรา ถ้าเห็นโทษเห็นภัยจากการพิจารณาจริง ๆ ตามหลักธรรมไม่สงสัยแล้ว เมื่อไม่มีกิเลสตัวจอมปลอมร้ายแรงขัดแย้งหลักธรรมภายในใจแล้ว จะเห็นความจริงโดยลำดับ ๆ ใจจะปล่อยวางว่างเปล่าไปเรื่อย ๆ มีความสบาย หัว ปัญญาที่พุ่งตัวได้สะดวก เอ้า มันขัดที่ตรงไหน มันข้องที่ตรงไหน ตามแก้ตามปลดมันจนได้

รูป ภายทั้งกายก็คือกองรูปอยู่แล้ว แยกแยะออกดูทั้งเรื่องอสุภะอสุภังตลอดเส้นเอ็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยที่ต่อกันเป็นร่างกาย มันก็เห็นทุกชิ้นทุกอันนะซิ อวัยวะส่วนต่าง ๆ ที่ติดต่อกันเป็นก้อนเป็นกลุ่มจนเป็นร่างเป็นกายอยู่เวลานี้ ก็อาศัยเส้นเอ็นรัดไว้ หนึ่งหุ้มห่อไว้เท่านั้น มันเหมือนผ้าคลุมศพนั่นแล ผ้าคลุมศพมันเป็นของดิบของดีอะไรบ้าง ฟังว่าศพ ๆ อันนี้มันก็หนึ่งหุ้มกระดูก หุ้มเนื้อ หุ้มของสกปรกโสโครกไว้ มันจึงเหมือนผ้าห่อศพไว้นั้นแหละ ผิดอะไรกับผ้าหุ้มห่อศพ พิจารณาหยั่งปัญญาลงให้ถึงความจริงให้เห็นความจริงอย่างนี้ซิ ใจก็ถอนของมันเอง อุปาทานจะหนาแน่นขนาดไหน มันก็เหมือนกับควมมิดนี้แหละ จะมีขนาดไหน มีมานานก็กัปกัปกัปกัตาม พอเปิดไฟจ้าขึ้นเท่านั้นควมมิดแตกกระจายไปหมด นี่เมื่อปัญญาความสว่างได้หยั่งลงตรงไหนแล้ว ควมมิดคือกิเลสมันแตกกระจายไปหมด นตฺถิ ปญญาสมาอาภา ท่านว่า แสงสว่างเสมอด้วยปัญญานี้ไม่มี ไม่มีอะไรสว่างเสมอด้วยปัญญา พระอาทิตย์ก็ส่องมาแต่ที่แจ้งเท่านั้น แต่ที่มีตพระอาทิตย์ไม่ตามส่องได้ ส่วนปัญญานี้ส่องได้ตลอดทะลุปรุโปร่งไปหมด จึงเรียกว่า โลกวิทู รู้แจ้งเห็นจริงโลกทั้งสาม

เราพิจารณารู้เห็นในชั้นธโนใจเราแจ้งชัดฉันใด ลิงภายนอกเหล่านั้นก็ฉันนั้นเหมือนกันไปหมด แทะทะลุไปหมดด้วยปัญญาที่ซึ้งภายในใจ การพิจารณาพิจารณาอย่างที่ว่านี้ กายในกายนอกเหมือน ๆ กัน รู้ในรู้นอกทะลุถึงกันหมด เรานัด

ทางไหน ถนนทางอสุภะก็พัดลงไปให้เห็นเป็นกองอสุภะอสุภังปฏิกุลโสโครกเต็มเนื้อเต็มตัวไปหมด มีแต่กองอสุภะทั้งนั้น ถ้าเราไม่สนใจถูกกล่อมจากกิเลสให้หลับอยู่ตลอดเวลาเท่านั้นมันต้องรู้ เวลาพิจารณาเข้าใจแล้วก็ปล่อย มันไม่ฝืนถือต่อไปได้หรอก ที่ยึดถือก็เพราะความไม่รู้ เพราะความสำคัญมันหมายไปตามกิเลสให้มันมัดแน่น โดยสำคัญว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคล เป็นเราเป็นของเราเสียทุกชิ้นทุกอัน อะไรก็เหมามาเป็นเราเป็นของเรา อุปาทานเข้าไปแทรกไปสิงอยู่หมดทุกสรรพางค์ร่างกายธรรมเลยหาที่แทรกไม่ได้ ใจทั้งดวงกายทั้งร่าง สิ่งเกี่ยวข้องทั้งหมดมีแต่กิเลสตัวเป็นเราเป็นของเราเข้ามัดไว้หมด ไม่มองเห็นของจริงแก่นิดบ้างเลย

เมื่อปัญญาสอดแทรกเข้าไปตามที่ท่านสอนไว้แล้ว สิ่งเหล่านั้นก็ค่อยกระจายออกไปๆ สุดท้ายก็เข้าใจได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย รู้รอบขอบชิด สะละคืน ปฏิบัติสุสัคโค ตามของเดิมเขาเสีย อนาลโย หมดความห่วงใยอาลัยเสียดาย เพียงขั้นนี้ก็มีความสุขมากแล้ว ใจเบาแล้ว ใจเบาแสนเบา ถ้าพูดถึงการค้าขายก็มีกำไรมาก ตั้งตนเป็นเศรษฐีได้แล้วในขั้นนี้

ที่ขั้นนี้มหาเศรษฐี เอ้า สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร พัดลงไป ความสุข ความทุกข์มันมีอยู่ในขั้นนี้ มันก็สักแต่เวทนา ฟังซิท่านพูด เวทนาคือความเสวย มันแสดงขึ้นมาให้เราผู้ยังหลงยังยึดเสวย สุขเกิดขึ้นก็ดับไป แน่ๆ เอาสาระอะไรกับมันทุกข์เกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไป อุเบกขาเฉยๆ เกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไป ทั้งทางกายและจิตใจ เอาเป็นสัตว์เป็นบุคคล เอาเป็นเราเป็นของเราที่ไหนได้ ถ้ายังลงด้วยปัญญาแล้ว มันต้องเห็นเป็นความจริงแต่ละอย่างๆ ไปโดยลำดับไม่สงสัย

สัญญา สัญญานี้เป็นของละเอียดมาก ในวงชั้นนี้ทำรู้สึกสัญญาละเอียดมากทีเดียว ในวงปฏิบัติทั้งหลายต้องได้พิจารณาอย่างละเอียดล่ออกกว่าจะเข้าใจและปล่อยวางได้ มันค่อยซึมซาบออกไปวาดภาพหลอกเจ้าของได้อย่างแยบยลมาก สังขารยังมีกระเพื่อม ขณะที่จะปรุงมันรู้สึกมีอะไรๆ ภายในจิต แล้วกระเพื่อมตัวออกมาเป็นความปรุง แต่สัญญานี้ไม่กระเพื่อมเลย ค่อยๆ ซึมซาบออกไปด้วยความละเอียดเวลากำหนดลงไปจะปรากฏเป็นภาพหลอกเจ้าของอยู่แล้ว

จิตใจก็อยู่กับขั้นนี้แหละ เอาขั้นนี้มันเป็นเครื่องหลอกตัวเอง หลอกเรื่อนั้นหลอกเรื่อนี้ หลอกเรื่องสัตว์เรื่องบุคคล เรื่องอะไรต่ออะไร สัญญานี้หมายวาดภาพไว้ สังขารก็คิดไปปรุงไปตามมัน โนนเวลาถึงขั้นที่ควรรู้ได้มันรู้เองเพราะอำนาจของปัญญานั้นแล สัญญาจะวาดภาพไปไหน พอกำหนดรู้ทันด้วยปัญญามันก็ถอยตัวเข้ามา เข้ามาอยู่ที่จิตนี้ ภาพก็หายไป ภาพอะไรขึ้นมาปรากฏ เวลาตามกำหนดพิจารณาเข้าจริงๆ ภาพเหล่านั้นจะย่นเข้ามาๆ สู้จิต จึงเป็นความจริงว่าภาพเหล่านั้น

ออกไปจากจิต เห็นได้อย่างชัดเจน จะภาพอะไรๆ ก็ตามมันออกไปจากใจ ใจเป็นผู้ไปปรุงหลอกตัวเองต่างหาก ภาพอันแท้จริงนั้นไม่มี มันมีอยู่กับสัญญา สังขารที่ปรุงหลอกตัวเองต่างหาก ภาพที่เราวาดขึ้นนั้นมันเป็นขึ้นจากใจ แล้วก็หลงและตื่นเงาจากภาพที่เกิดขึ้นกับตนไม่มีวันเบื่อหน่ายอิมพอ ใจถือเอาอาการของขันธห้าที่แสดงอยู่ขึ้นมาเป็นเครื่องเพลิดเพลินลุ่มหลงเศร้าโศกเสียใจ เป็นอยู่อย่างนี้ตลอดก็ตลอดกลับไป

วิญญูณก็รู้แยบๆ ขณะที่สัมผัสกับสิ่งภายนอก พอรับรู้แล้วก็ดับไปขณะที่สิ่งภายนอกดับไป และดับไปพร้อมๆ เหมือนแสงหึ่งห้อยหรือแสงฟ้าแลบ คิดไปพิจารณาไปทวนไปทวนมา ทวนกระแส พลิกหน้าย้อนหลังด้วยอุบายของปัญญา เพราะความไม่ไวใจในสิ่งเหล่านี้ เพื่อทราบความจริงของสิ่งเหล่านี้ด้วยความสนใจพิจารณาไม่หยุดก็รู้จนได้ เมื่อรู้แล้วก็เป็นขันธห้าอยู่อย่างนั้นแหละ เราไม่รู้มันก็เป็นของมันอยู่นั้น แต่มันเป็นเรื่องของสมุทัยถ้าไม่รู้ไม่เข้าใจ เพราะมันออกมาจากใจ สมุทัยโน่น สมุทัยแท้ๆ ก็เลสแท้ๆ อยู่ที่ใจ

การพิจารณาธรรมขั้นนี้เป็นความเพียรอัตโนมัติ คือหมุนตัวไปเองไม่ต้องบังคับเหมือนขั้นเริ่มแรกที่กำลังลุ่มลุ่มคลุกคลาน เพราะกิเลสมีกำลังมากมันจุดลากเอาไว้มันให้พากเพียร พอมาถึงขั้นกิเลสตาย ที่ยังเหลือก็หมอบและซ่อนตัว สติปัญญามีกำลังมากจึงหมุนตัวไปเองโดยไม่มีกิเลสตัวใดมาคัดค้านต้านทาน สติปัญญาพิจารณาเข้าไปตีตะล่อมเข้าไป เข้มงวดกวัดขันเข้าไปโดยลำดับๆ จนเข้าใจเป็นระยะๆ เป็นวรรคเป็นตอน กิเลสก็แคบ งานก็มีวงแคบเข้าไปตามๆ กันและแคบเข้าไปๆ สุดท้ายกิเลสที่เหลือก็รวมตัวเข้าไปกองอยู่ในหัวใจดวงเดียว แยกออกมาที่รู้ว่ามันออกจากใจนั้นเสีย ออกไปทางด้านสัญญา ก็ไปไม่ได้ ออกไปทางด้านสังขารเป็นเรื่องเป็นราวก็ไปไม่ได้ เพราะสติปัญญาทันอยู่ทุกระยะ พอปรุงแยบออกมาเหมือนแสงหึ่งห้อยมันก็ดับไปพร้อม เมื่อสติทันแล้วเรื่องราวก็ไม่สืบต่อกันไปยืดยาว สติรู้ทันก็ดับของมันรู้ทันกับรู้เท่าพร้อมอยู่ด้วย สติปัญญาที่ฟาดฟันนั้นแหลกกันลงไปตรงนั้น สุดท้ายก็เหลือแต่อวิชชา

อวิชชากับจิตมันเป็นอันเดียวกัน ถ้าสวางจิตก็สวางอวิชชาด้วยนั้นแล เพราะกำลังกลมกลืนเป็นอันเดียวกัน รักจิตสวางจิตก็รักอวิชชาสวางอวิชชา ติดจิตก็ติดอวิชชา หลงจิตก็หลงอวิชชาเพราะมันอยู่ด้วยกัน ถึงขั้นนี้แล้วสติปัญญาทำงานไม่ต้องบังคับ นอกจากรั้งเอาไว้อยู่ในความพอดีและให้เข้าพักสงบในสมาธิตามเวลาที่ควรไม่ให้บุกงานจนเกินไป จิตขั้นนี้มีแต่จะไปทำเดี่ยว มีแต่จะเอาให้ทะลุทำเดี่ยว ที่จะถอยย้อนไปข้างหลังไม่มีเลย เป็น อุกุปๆ มาโดยลำดับ จนกระทั่งถึงจุดพอตัวแล้วก็ลงนิวเคลียร์หรือปรมาณูชิ ปัญญาขั้นนิวเคลียร์ขั้นปรมาณูตุมลงไปตรงนั้น อวิชชาที่

ແຫລກແຕกกระจายไปหมตรวากับโลกธาตुหวั่นไหว (ความจริงโลกธาตुภายในจิตถนัดกว่าที่อื่น ๆ)

ที่นี้หมตละ เชื่อที่เคยเกิดเคยตายมาที่ภพที่ชาติที่ก็ปก็กัลป์ ก็เห็นได้อย่างประจักษ์ ว่าบัดนี้ไม่มีอีกแล้วเรื่องความเกิดความตายต่อไป เพราะเชื่อที่จะพาให้เกิดให้ตายคือ อวิชชานี้ได้ถูกทำลายโดยสิ้นเชิงแล้ว นั้นแลที่ท่านว่า วุสิต พุรหมจรรย์, วิมุตตสุมี วิมุตตมิตติ ญาณ โหติ, เสร้งงานที่แสนลำบากแสนตะเกียกตะกาย แทบจะไปจะอยู่ สิ้นเสร็จในขณะอวิชชากบิลลังก์จากใจ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ญาณความรู้แจ้งชัดว่า จิตหลุดพ้นแล้วย่อมปรากฏขึ้นในขณะนั้น นี่งานของพระเราสิ้นสุดลงที่ตรงนี้ ไม่สิ้นสุดที่ตรงไหน สิ้นสุดตรงนี้เอง อวิชชาแตกกระจายลงไปแล้วก็เรียกว่าข้าศึกที่รบกันนั้นหมดฤทธิ์และตายเกลี้ยงไม่มีเหลือแล้ว สติปัญญาที่หมนตัวเป็นเกลียวก็หมดภาระไปเอง หมดปัญหาไปเองเพราะไม่ได้ฆ่ากิเลสตัวใดอีกแล้ว กิเลสตัวไหนจะมาให้ฆ่าอีก เพราะมันนิบหายหมดแล้ว จอมวิภูจักรสิ้นสุดลงไปแล้วก็หมดเท่านั้น

ผลแห่งงานของเราที่ทำมามากน้อยหนักเบาขนาดไหนเป็นธรรมเกินค่า เมื่อมาถึงตรงนี้แล้วหมดอดีตอนาคตไม่สำคัญมันหมาย ปัจจุบันก็รู้เท่าชัดเจนทุกอย่างแล้ว หมดทั้งอดีตทั้งอนาคตทั้งปัจจุบัน ปัญหาไม่มี แม้ยังมีชีวิตอยู่ท่านก็ไม่มีปัญหาตายท่านก็ไม่มีปัญหาสำหรับท่านที่รู้อย่างนั้นแล้ว จะตายด้วยเหตุผลกลไกอะไรก็ตามไม่มีปัญหา เมื่อถึงขั้นหมดปัญหาแล้วไม่มีปัญหาทั้งนั้นสำหรับพระอรหันต์ท่านตายด้วยเหตุนี้เองท่านจะยืนนิพพานก็ได้ เดินนิพพานก็ได้ นั่งนิพพานก็ได้ นอนนิพพานก็ได้ ตามอัยยาศัยแห่งความถนัดใจของท่านแต่ละองค์ ๆ ที่ท่านจะทำในวาระสุดท้ายแห่งชั้นนี้จะแตกสลาย

ตั้งท่านอาจารย์มันท่านแสดงที่เราเขียนไว้ในประวัติท่านนั้น เพราะเหตุไร เพราะทุกขเวทนาอันเป็นสมมุติภายนอกนี้ ไม่สามารถเข้าไปเหยียบย่ำทำลายจิตใจของท่านให้กำเริบให้หวั่นไหวได้ แล้วทำไมท่านจะทำนิพพานตามอัยยาศัยของท่านไม่ได้ เพราะจิตท่านอยู่เหนือสมมุติแล้วนี้ เวทนาจึงเป็นสมมุติ ทุกขเวทนามันมีอยู่เพียงร่างกายนี้เท่านั้น ไม่สามารถเข้าไปทับถมจิตใจของท่านให้หวั่นไหวไปได้เลย ท่านทำไมจะทำตามอัยยาศัยของท่านไม่ได้ละ นิพพานทำไรก็เอาชี ในวาระสุดท้ายกิเลสตัวใดจะมาขัดขวางท่านได้อีก เมื่อมันตายด้วย กุสลา ท่านปราบเรียบแล้ว พวกเรามันพวกตบอดหูหนวก ใจห้องน้ำห้องส้วมที่แสนสกปรกโสภม ยังไปกล้าให้คะแนนท่านตัดคะแนนท่านว่าเป็นไปไม่ได้ ที่ถูกควรเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่อายตบอดของตัวบ้างหรือที่กล้าไปจูงคนตาดีนะ

ที่ได้มาเป็นครูเป็นอาจารย์สอนหมู่เพื่อนนี้ ผมเคยเป็นมาแล้ว ตอนที่จิตมันยังไม่ได้เรื่องได้ราว มันฝันเราอย่างหนักทั้งๆ ที่จิตเราตั้งอกตั้งใจขนาดนั้นยังเป็นได้กิเลสมันถอยใครเมื่อไร พอจากท่านอาจารย์มันไปได้ ๒-๓ วัน จิตมันติดมันดินหาเซียงสัปปยาเพื่อเป็นอาหารกิเลสอย่างเห็นได้ชัด ถึงทราบได้ชัดว่า อ้อ...นี่มันกัจฉภูเขาทอง...ว่าเจ้าของ อยู่กับครูบาอาจารย์จิตสงบเรียบร้อย พอออกจากท่านมาแล้วไม่ได้เรื่องได้ราว ทำความเพียรก็เดินไปเฉยๆ ไม่มีอุบายอะไรที่จะแก้กิเลสได้สักตัวเดียว มีแต่ความฟุ้งซ่านภายในใจ นับวันรุนแรงขึ้นทุกวันๆ อยู่ห่างท่านไม่ได้ ถ้าเป็นอย่างนี้ เรารู้แล้ว นี่หนีจากครูบาอาจารย์ไม่ได้เมื่อเป็นแบบนี้ เรารีบกลับคืนไปหาท่านทันที แต่เดชะบุญเวลากลับคืนไป ท่านไม่เคยตำหนิติเตียน ท่านไม่เคยขับไล่ไสส่งเลยความจริงเราก็ไปภาวนา คิดว่าประมาณเดือนนั้นเดือนนี้ก็กลับมา แต่มันไม่ทันถึงเดือนนั้นเดือนนี้เนี่ย โฟนรกในใจมันเผาขึ้นมาก่อนนี้ ก็ต้องรีบกลับมา นี่ก็ได้เอาเรื่องที่เคยผ่านมาแล้วนี้แหละมาสอนหมู่เพื่อน เพราะจิตใจเราเหมือนๆ กัน

เรื่องของกิเลสแล้วจะไม่เดินออกนอกเส้นทางของกิเลสไป จะต้องไปตามทางของกิเลสโดยตรง ใครอุบายทันก็ได้ ใครอุบายไม่ทันก็จมไปเพราะมัน อาจารย์โย เมฆนุเต โทหิ, आयสมโต นิสฺสาย วุจฺจามิ. ท่านถึงได้ว่า... ฟุ้งตัวเองยังไม่ได้ต้องอาศัยครูบาอาจารย์เป็นที่พึ่งไปก่อน ๕ พรรชานั้นท่านพูดไว้พอประมาณ ถ้า ๕ พรรशल่วงแล้วยังเป็นไปไม่ได้ก็ต้องอยู่เพื่อศึกษาอบรมกับท่านผู้ดีกว่าตนต่อไป คิดดูซิ พระ ๖๐ พรรษาที่ยังไม่มีหลักเกณฑ์ก็ยังต้องมาขอนิสัยจากผู้ ๑๐ พรรษา แต่มีหลักจิตหลักธรรมวินัย ท่านบอกไว้แล้วในพระวินัยเพราะมันไม่สำคัญอยู่กับพรรษา แต่สำคัญที่ความทรงตัวได้หรือไม่ได้ สำคัญตรงนี้ต่างหาก

อย่าเชื่อมั่นง่าย ๆ กิเลส เราเคยเชื่อมั่นมานานแล้วได้ผลอะไรจากการเชื่อกิเลส นี้เราตั้งใจจะมาเชื่อธรรม การเชื่อธรรมต้องฝึกกิเลสถึงจะจัดว่าเชื่อธรรมและปฏิบัติตามธรรมได้ ถ้ายังไม่ฝึกกิเลสก็แสดงว่าเราเชื่อกิเลส ยอมจำนนต่อกิเลสรำไป ทั้งๆ ที่ว่าเราปฏิบัติธรรมนั้นแล เมื่อจิตยังตั้งหลักไม่ได้ต้องเป็นอย่างนั้นด้วยกันนักปฏิบัติเรา แม้ตั้งหลักได้แล้วก็ยังมีอุปสรรคโดยลำดับเกี่ยวกับครูบาอาจารย์ที่ตนจะต้องศึกษาต่อไป ไม่ใช่ว่าตั้งหลักได้แล้วจะไม่มีความจำเป็นกับครูอาจารย์ มันจำเป็นตามขั้นของจิตของธรรมนั้นแล

เมื่อพูดตามความจริงแล้วมันหนีจากท่านไม่ได้ ยิ่งจำเป็นมากขึ้นตามขั้นของจิตของธรรมภายในใจ นี้ผมก็เคยเป็นมาแล้ว ในขั้นที่พอตั้งตัวได้ เช่น จิตมีความสงบเป็นสมาธิเป็นหลักเป็นเกณฑ์ในจิตใจ ไม่วุ่นวายส่ายสแล่กับสิ่งภายนอก แต่เราหวังจะก้าวหน้าละซิจจะทำยังไงจึงจะก้าวหน้า เพราะอุบายวิธีต่างๆ จะพิจารณามันไม่ค่อยได้

ความอะไร ลำพังตนเองไม่มีผู้บอกแนะ มันต้องมาอาศัยท่านอีกนั่นแหละ บางทีพิจารณาทางด้านปัญญามันติดขัดอะไรต่ออะไร อูบายวิธีเจ้าของที่จะแก้ความติดขัด ซึ่งเป็นเรื่องของกิเลส นั่น มันไม่ทันมันไม่พอมันก็แก้ไม่ได้ เมื่อเวลาผ่านไปถวายเป็นท่าน ท่านใส่ปุ๊บเดียวเท่านั้น ปัญหาข้อข้องใจนั้นๆ แตกกระจายไปในทันทีทันใดเลย นี่ก็กิเลสหลุดลอยไปเพราะท่าน เมื่อเป็นเช่นนั้นก็เห็นคุณค่าในการอยู่กับท่านนะซิ จึงเป็นความจำเป็นไปเรื่อย ๆ

ตั้งที่ว่ากิเลสมันมารวมตัวอยู่ในจิตดวงเดียวนั้นถึง ๘ เดือน นี่ถ้าสมมุติว่าพ่อแม่ครูจารย์ยังมีชีวิตอยู่มันจะไม่ติดอยู่นานขนาดนั้นเลย โน่น มันจะพังทลายลงตั้งแต่วันที่เริ่มปรากฏอยู่ที่วัดตอๆ โน่น วันเดือนสามแรม พอถวายเพลิงท่านเรียบร้อยแล้วก็ขึ้นไปวัดตอๆ ไปภาวนาอยู่นั้น ตอนนั้นจิตของเรามันสว่างไสว ก็อย่างว่านั่นแหละ คนเป็นบ๊ออาจารย์ตัวเอง ไม่มีใครอัครรรย์เท่าเจ้าของอัครรรย์บ้าในตัวเอง ไม่ใช่อัครรรย์ธรรมแต่เป็นอัครรรย์บ้า ความหลงความยึดจิตอวิชชา มันจึงอัครรรย์ตัวเอง เวลาเดินจงกรมอุทานออกมาในใจว่า แหม...จิตเราทำไมสว่างเอานักหนานะ ร่างกายเรามองดูมันเห็นพอเป็นรางๆ เป็นเงาๆ เพราะความรู้ทะลุไปหมด สว่างไปหมดเลยก็อัครรรย์ละซิ เราถึงว่าอัครรรย์บ้า วันนั้นเป็นวันจะฉันทันจังหัน

ระยะนั้นไม่ได้อดอาหารมากนะเพราะท้องไม่ได้มาแล้ว อดเพียง ๓ วันมาฉันทันนั้นก็ถ่ายแล้ว นั่นก็อด ๓ วัน ตอนนั้นพรรษา ๑๖ เพราะเรื่องอดอาหารเราเริ่มสมบุกสมบันมาตั้งแต่เริ่มปฏิบัติอยู่แล้ว นิสัยของเราเองมันถูกกับการทรมานด้วยการอดอาหาร วันนั้นไม่ได้บิณฑบาต ท่านอาจารย์กงมาท่านอนุญาตให้ชาวบ้านมาใส่บาตรวันพระในวัดทุกๆ วันพระที่วัด วันนั้นพอดีเป็นวันที่จะฉันทัน พอได้อรุณแล้วก็ออกจากกุฏิไปเดินจงกรมทางด้านตะวันตก เดินอยู่จนกระทั่งถึงเวลาบิณฑบาต เดินไปเดินมาและรำพึงขึ้นมาว่า เอ...จิตนี้ทำไมอัครรรย์นักหนานะ มันสว่างไสวเอามาก นี่ถ้าพ่อแม่ครูจารย์ยังอยู่ จิตอวิชชาดวงสว่างไสวมันจะพังทลายลงไปตั้งแต่ระยะนั่นแหละ มันจะขาดสะบั้นไปเลย นี่ก็เพราะอูบายเราไม่ทัน มีหนายังติดยึดมันเข้าเสียอีก

พอนึกว่าจิตอัครรรย์นักหนานั้น ขณะจิตหนึ่งผุดขึ้นมาอย่างไม่คาดไม่ฝันว่า "ถ้ามีจุดมีต่อมแห่งผู้รู้อยู่ที่ไหน นั่นแหละคือตัวภพ" เพียงเท่านั้นเราเลยงงเป็นไก่ตาแตกไปเลย แทนที่จะได้อูบายจากอูบายนั้นเลยไม่ได้ ยิ่งกลับเพิ่มความสงสัยเข้าไปอีก แหม...เมื่อเรามาพิจารณาทีหลัง อูบายนี้ถูกต้องจริง ๆ แต่ปัญญาเรามันโง่งต่างหากจึงไม่ทันกับอูบายที่ผุดขึ้นมาบอกนั้น เมื่อรำพึงถึงเรื่องความอัครรรย์ของจิตพอหยุดลง

เท่านั้น อุบายก็ผุดขึ้นมาเป็นคำๆ เป็นประโยคๆ ทีเดียวนะ (นี่ถ้าเป็นท่านผู้รู้ผู้ฉลาด ท่านก็ว่า "ธรรมเกิด" แต่เรามันโง่จึงไม่อาจคิดขึ้นได้) จากนั้นมาไม่ลืมเลยว่า "ถ้ามีจุด มีต่อมแห่งผู้รู้อยู่ตรงไหน นั่นแหละคือตัวภพ" ว่าอย่างนี้เรางเหมือนไก่ตาแตก แทนที่จะเข้าใจ ก็จุดสว่างไสวนะซี มันมีจุดอยู่นั้นนะ นั่นแหละคือจุดคือต่อมแห่งผู้รู้ ก็มันอยู่ที่ผู้รู้นั่นเอง

ถ้ามีจุดมีต่อมแห่งผู้รู้อยู่ตรงไหน นั่นแหละคือตัวภพ นั่นบอกชัดๆ เลยนะ แต่เรามันงเป็นไก่ตาแตกไปได้ เอ...จุดที่ไหน ต่อมที่ไหน เอาอีกแหละ ก็มองเห็นชัดๆ อยู่แล้วเพราะจุดสว่างมันเห็นเป็นดวงอยู่ในจิต สว่างจ้าอยู่ภายในจิตนี้ พุดง่าย ๆ ก็เหมือนตะเกียงเจ้าพายุ มันสว่างจากไส้ตะเกียง นั่นตัวไส้มันละคือที่จุดที่สว่าง มันก็เห็นอยู่แล้ว นี่ก็เป็นอย่างนั้นมันสว่างจ้าอยู่กับจิต จุดแห่งความสว่างมันก็เห็นได้อย่างชัดๆ แต่มันไม่จี๋เข้าตรงนี้ซี กลับลูบคลำไปที่ไหนตามประสาทความโง่นั้นแล อุบายผุดขึ้นมาขนาดนั้นแล้วน่าจะยึดได้ มันยังไม่เห็นยึดได้ โง่ขนาดไหนพระรายนะ

ก็แบกปัญหานี้ไปคนเดียวทางอำเภอบ้านฝื่อ ทำบ่อ ในป่าในเขา ทีแรกท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ท่านไปด้วย เราก็จำเป็นให้ท่านไปด้วย แต่เวลาอยู่ด้วยกันเราก็คอยหลีกเลี่ยงท่านอยู่เรื่อย เพราะกลัวขาดการสืบทอดทางความเพียร ไม่ค่อยมาสนทนาธรรมกับท่านบ่อยนัก ท่านจึงได้ใส่ปัญหาเราว่า "เธอเอ๊ย เรากลับไปแล้วเธอก็จะสบายหรือ เธอยุ่งเพราะเรา" ท่านว่าอย่างนั้น คือเรามันไม่สะดวกจะอยู่ด้วยใครๆ เวลา นั้น ท่านก็มีเรื่องจะพูดจะคุยอะไรกับเราอยู่เรื่อย ส่วนเรามันขาดความเพียรไม่อยากให้เสียเวลา เวลาพูดคุยกับท่านมันก็จะงักไปบ้างในทางความเพียร พอออกจากท่านไปมันตีตึงๆ

จึงต้องกลับมาที่วัดดอยๆ อีก เดือนเมษายนมาบวชหลวงตาเรณู พบบวชแล้วก็ขึ้นวัดดอยๆ อีก จุดต่อมนี้มันถึงได้ไปเข้าใจกันที่ตรงนั้นแหละ ที่วัดเก่าวัดที่เกิดปัญหานั้นแล เป็นแต่เพียงคนละกุฏิเท่านั้น พอเข้าใจอันนี้แล้ว โห้ย คำว่าจุดว่าต่อมมันไม่มีปัญหาอะไรเลย ถ้าสมมุติว่ามาเล่าถวายท่านอาจารย์มันตรงนี้ปั๊บ ถ้าพ่อแม่ครูจารย์ยังอยู่ขณะที่ท่านจะใส่ผางมาทันที ที่นี้จะเข้าใจปั๊บเดียวจุดนั้นก็พังทลายไปเลย นี่มันไม่เข้าใจ ปัญหาที่บอกชัดอยู่แล้ว นี่ซิถึงได้ว่าความจำเป็นมีอยู่ทุกระยะนา ยิ่งละเอียดลออเข้าไปถ้าจะพูดตามแบบโลกผมมันทริฐูสูงนี่นะ ใครจะมาสอนสุมส้อมห่าได้หรือ สมมุติว่าเราเล่าให้ท่านผู้นั้นฟังตามความจริงแห่งจิตของเรา ถ้าผู้ไม่เข้าใจก็จะมาสอนเราสุมส้อมห่า แล้วประกาศภูมิให้เราเห็น หือ..ภูมิขนาดนั้นมาสอนเราได้อย่างไร นั่นมันบอกในตัว ถ้าผู้สูงกว่านั้นท่านจี๋ปั๊บเราเข้าใจทันที ยอมๆ ราบเลย

เรื่องจิตนี่จึงสำคัญที่ครูที่อาจารย์ผู้ให้การอบรมสั่งสอน ผู้ที่ท่านรู้แล้วไม่ต้องพูดมากเลย ท่านใส่ปั๊บเดียวได้ความ ใครจะมาล้อมครอบทั้งหนองทั้งบึงไม่ได้ จะโยนยาใส่กันทั้งตู้ทั้งหีบมันไม่ได้ เรื่องความจำเป็นกับครูอาจารย์มันจำเป็นอย่างนี้ไม่ว่าชั้นไหน ๆ

แต่มันต่างกันว่าเราจะออกไปอยู่คนเดียวที่หนึ่งที่ใดตามระยะเวลา เมื่อมีข้อข้องใจอะไรจึงค่อยมาถามท่าน นี่ก็ได้ มันไม่ยุ่งวุ่นวายเกี่ยวกับเรื่องโลกเมื่อจิตมีหลักแล้ว เป็นแต่เพียงว่าความก้าวหน้าของเรามันช้า. ผิดกัน ปัญหาบางอย่างแก้กันอยู่ ๒ วัน ๓ วันแก้กันยังไม่ตก นั่นชิมันจะตาย ไม่ตกมันก็ไม่ถอย จะต้องแก้ให้ตกจนได้ นี่ชิ มันจะตาย เพราะคำว่าแพ้นั้นมีไม่ได้ ถ้าจะแพ้ให้ตายเสียดีกว่า นอกจากต้องทะเล โดยถ่ายเดียว ถ้าไม่ทะเลก็ต้องเจาะกันอยู่อย่างนั้น หมุนตัว ๆ อยู่ นั่น ปัญหาเหล่านี้พอเล่าให้ครูบาอาจารย์ฟังท่านจีบปั๊บเดียวเท่านั้นทะเลไปเลย ผมเคยได้อุบายจากท่านมาแล้ว

ก็มีท่านอาจารย์ชาวองค์หนึ่งสามารถแก้ได้ตลอดทั่วถึงทางด้านจิตใจ เดียวนี้ท่านก็ไม่เอาเรื่องกับใครแล้ว ประการหนึ่งก็ไม่มีใครไปเล่าให้ท่านฟัง ท่านชี้เกี้ยวจูงกับเรื่องชี้หุมาชี้หมาแห่ง ท่านก็อยู่สบาย ๆ ลองมีผู้มีภูมิจิตภูมิธรรมมีความรู้ความเห็นต่าง ๆ ทางด้านปฏิบัติไปเล่าให้ท่านฟังดูซิ ไม่ต้องสงสัยว่าเสียงท่านจะไม่ขึ้นปั้ง ๆ เพราะท่านอยู่กับธรรมเท่านั้น ถึงไม่ติดธรรมท่านก็อยู่กับธรรม เป็นเครื่องรื่นเริงระหว่างชั้นกับจิตที่ครองตัวอยู่

อย่างคราวที่แล้วผมเอาปัญหาไปแห่หลวงปู่แหวน พอเราสอดปั๊บท่านก็ตอบผิงมาเลย เพราะปัญหานี้ไปหาในพระไตรปิฎกก็ไม่มีเพราะเป็นปัญหาป่า ถ้าผู้ไม่รู้ตอบไม่ได้ พอถามท่านปั๊บ ท่านตอบผิงมาเลย โห้ย...ท่านคึกคักตึงตังนะ ประมาณ ๑๐ นาทีจบ พอจบก็ถามท่านเข้าอีก คราวนี้ท่านก็ไปใหญ่เลยนานประมาณ ๔๕ นาที พอจบลงแล้วท่านพูดว่า "เฮ้อ..ท่านมหาค้านนะ ถ้าผิดตรงไหนค้านนะ" "กระผมไม่ค้าน กระผมหาฟังอย่างนี้แหละ" ในขณะที่เดียวกันปัญหานี้ท่านก็ทราบถ้าไม่รู้ปัญหาป่าเอามาถามไม่ได้ เพราะฉะนั้นท่านจึงไม่จำเป็นต้องมาถามเราอีก

นี่จึงทำให้เราเชื่อในหนังสือที่มีอยู่ในธรรมบทที่กล่าวไว้ว่า กัลยาณชนไม่สามารถตอบปัญหาของพระโสธบันได้ พระโสธดาฯ ไม่สามารถตอบปัญหาของพระสภิกาคามีได้ พระสภิกาคามีไม่สามารถตอบปัญหาของพระอนาคามีได้ พระอนาคามีไม่สามารถตอบปัญหาของพระอรหันต์ได้ แม้พระอรหันต์ก็ไม่สามารถตอบปัญหาของพระโมคคัลลาน์, สารีบุตรได้ ถึงพระสารีบุตร, โมคคัลลาน์ก็ไม่สามารถตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าได้ คือความสามารถต่างกัน พอถึงขั้นอรหันต์ก็พอแล้ว ส่วนที่ว่าพระสารีบุตร,

โมคคัลลาน์ไม่สามารถตอบปัญหาพระพุทธเจ้าได้นั้นหมายถึง ความกว้างแคบลึกตื้นแห่งความรู้ที่ต่างกัน นอกจากความรู้ที่ไปแล้วยังมีความลึกตื้นต่างกัน กว้างแคบต่างกัน ภูมิของพระพุทธเจ้าเป็นพุทธวิสัย ภูมิของพระสารีบุตร, โมคคัลลาน์เป็นสาวกวิสัย จึงต่างกัน สามัญวิสัยกับอริยวิสัยก็ผิดกัน แต่ละชั้นละภูมิมิเคล็ดลับประจำชั้นภูมินั้น ๆ

แต่ก่อนเราก็ไม่รู้ไม่เข้าใจว่ามีเคล็ด ถ้ามิเคล็ดบืบก็ติด ดังพระเรียนจบพระไตรปิฎกครั้งพุทธกาล แต่ลืมเนื้อลืมหักตัวถูกเหยียดหยามพระปฏิบัติ หาวานั่งหลับหูหลับตาไม่ทำประโยชน์อะไรให้แก่โลก เลยเอาปัญหามาถามพระปฏิบัติท่านหาอุบายไล่พระปฏิบัติตัวเอง พระพุทธเจ้าทรงทราบจึงเสด็จมาท่ามกลางสงฆ์ที่กำลังสนนิบาตนั้น ว่าพวกนี้กำลังจะทำลายลูกศิษย์เราตถาคต แล้วมันจะไปตกรรกกันทั้งหมด ท่านไม่ได้ว่ากลัวพระปฏิบัติจะเสีย ท่านว่าพวกนี้จะตกรรกกันทั้งหมด พอเสด็จถึง พระองค์ทรงตั้งปัญหาขึ้นบืบถามพวกโปลาเนลา ตอบไม่ได้ รับสั่งถามพระปฏิบัติบืบ ตอบได้ผิง ยกปัญหาขึ้นบืบถามพวกนั้น นิ่งเหมือนคนตายแล้ว ตอบไม่ได้วกกลับมาถามพระปฏิบัติ ตอบได้บืบ ๆ ตลอด

จากนั้นพระพุทธเจ้าก็แสดงธรรมชานบเสียดอย่างเต็มที่ว่า "พวกเธอนั้นนะเหมือนกับลูกจ้างเลี้ยงโคให้เขา ได้ค่าจ้างเพียงรายวัน ๆ เท่านั้น ไม่เหมือนลูกของเรา หมายถึงพระปฏิบัติซึ่งเป็นเจ้าของโค โคก็เป็นสมบัติของตัวเอง น้ำมันโคก็ได้ตีเต็มเม็ดเต็มหน่วยตามความต้องการ พูดถึงเรื่องธรรมก็เป็นเจ้าของธรรม เป็นธรรมสมบัติ เป็นมหาสมบัติ พวกเธอนี้เพียงแต่เรียนและจดจำมาเฉย ๆ ธรรมสมบัติอันแท้จริงยังไม่เคยได้ตีเต็มบ้างเลย ส่วนลูกเราตถาคตทั้งได้ปฏิบัติทั้งได้ตีธรรมรสโดยสมบูรณ์ จึงไม่ควรประมาท"

ปัญหาที่พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งถามเป็นปัญหาทางด้านจิต ถ้ามิพวกปริยัติไม่ได้เรื่อง พอมาถามพวกปฏิบัติตอบได้ผิง ๆ เลย ปัญหาเราถามหลวงปู่แหวนเป็นปัญหาป่าต่างหาก ท่านไม่รู้ท่านไม่เคยอยู่ในป่าท่านจะตอบได้ยังไง เพราะพูดอย่างตรงไปตรงมาแบบคนโง่ ๆ ก็ไปอ่านหัวใจกันนั่นเอง เราไปหลายหนแล้วพลาดมาทุกที เพราะคนมาก ไปครวญนี่จึงจะให้พลาดไม่ได้ ท่านเองก็อยากทราบภูมิจิตภูมิธรรมของพระปฏิบัติของครูบาอาจารย์ทั้งหลายเหมือนกัน จึงมีการถามถึงครูอาจารย์ทั้งหลายบ้าง

เราอยากให้หมู่เพื่อนปฏิบัติให้รู้ภายในจิตใจแล้วมาเล่าให้ฟังนา ผลเป็นยังไง เราอยากรู้ผลแห่งการอบรมสั่งสอนหมู่เพื่อนและการปฏิบัติของหมู่เพื่อน มีแต่ผ้าเหลือง มีแต่รูปพระเฉย ๆ ไม่มีอรรถมีธรรมในหัวใจไว้เป็นสมบัติของตนออกไขว่กัน

บ้าง มันน่ารื่นเริงน่าอนุโมทนาสาธุการที่ไหน ถ้าเอาจริงเอาจังมันต้องรู้ไม่ต้องสงสัย
 อย่างทุกวันนี้พูดจริงๆ ตามความรู้สึกจริงๆ นี่แหละ มันไม่เคยไปหนักในอดีตอนาคต
 อะไรเลย เช่นครั้งพุทธกาลท่านเป็นอย่างนั้นๆ ครั้งนี้เป็นอย่างนี้ๆ ไม่เลย เพราะแน
 ใจว่ามัชฌิมาปฏิปทานี้คงเส้นคงวาตลอดมา กิเลสก็เป็นตัวคงเส้นคงวาในหัวใจสัตว์
 นั้นเอง ถ้าไม่แก้ไม่ถอดถอนออกจากใจให้เบาบางและสิ้นไป

มัชฌิมาปฏิปทาเป็นเครื่องปราบกิเลสทุกประเภทได้อย่างไม่มีปัญหา ถือเอา
 ตรงนี้เชื่อตรงนี้เชื่อจริง ๆ ร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะฉะนั้นครั้งนั้นครั้งนั้นจึงไม่มีปัญหา ขอ
 ให้มีความเพียรเถอะ กิเลสจะต้องพังทลายไม่สงสัย ไม่ว่าครั้งไหนไม่มีกิเลสตัวใดที่จะ
 แปรกลปลอมมาจากครั้งพุทธกาล พอจะมาเป็นตัวใหม่ที่จะแก้ด้วยมัชฌิมาปฏิปทานี้
 ไม่ได้ นี่เราเชื่อตรงนี้ ฉะนั้นจงเอาให้จริงให้จัง ดูจิตกับกิเลสที่ปกคลุมใจไม่มีกาลไหน
 กาลนี้ การแก้การถอดถอนกิเลสจึงไม่ควรคิดให้นอกเหนือจากวงมัชฌิมา และนำมา
 ปราบกิเลสที่มีอยู่ในจิตนี้ให้สิ้นซากไป นั่นแหละที่สมหมายอยู่ตรงนั้นแต่ไหนแต่ไรมาจน
 ถึงปัจจุบัน

เอาละหยุดแค่นี้